HIND 10 KOP.
78 175

• LOOMINGU • RAAMATUKOGU

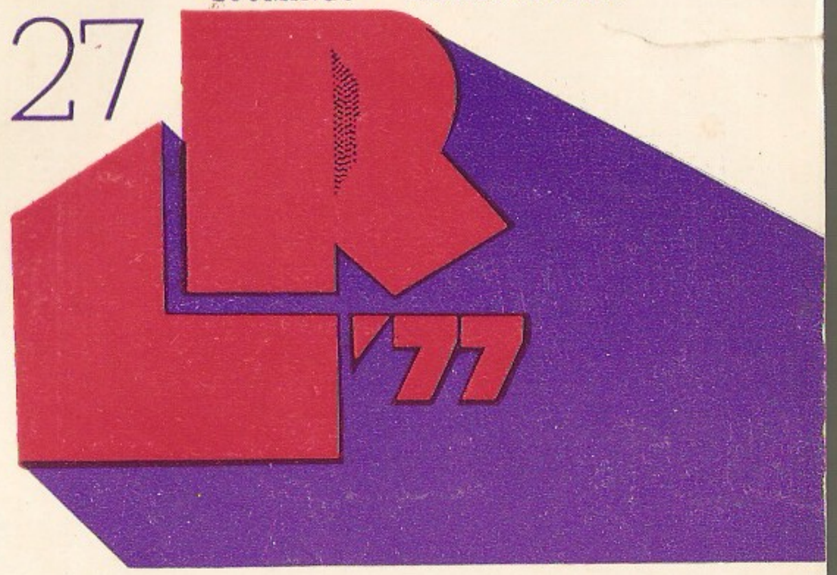

TEET KALLAS

INSENER PABERITI JUHTUM

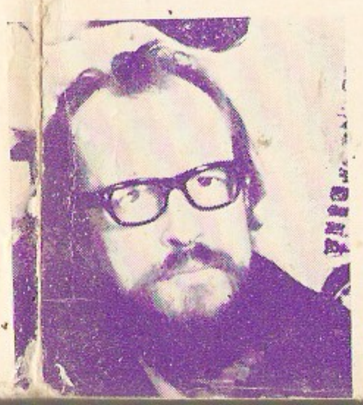

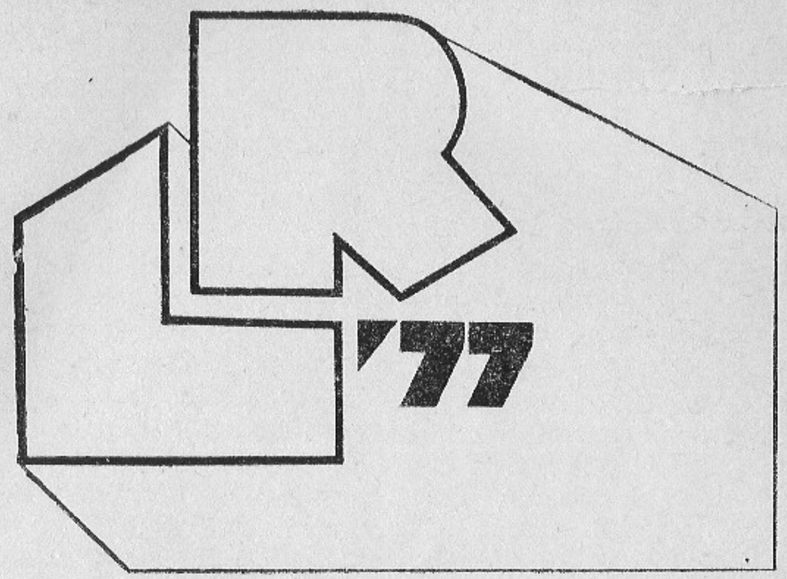

TEET KALLAS

Insener Paberiti juhtum

«LOOMINGU»
RAAMATUKOGU

KIRJASTUS «PERIOODIKA»
TALLINN

E
K 12

Toimetaja kt. A. Saluäär

Toimetuse aadress: 200 001 Tallinn, Harju tn. 1, tel. 449-254; 440-782.

Trükkida antud 12. VII 1977. Trükiarv 25 000. Kamski Paberivabriku trükipaber nr. 2. 84×108, 1/32. Trükipoognaid 1,75. Formaadile 60×90 kohaldatud trükipoognaid 2,94. Arvestuspoognaid 2,98. Tellimuse nr. 1764. MB-05 902. EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

Hind 10 kop.

На эстонском языке

Библиотека «Лооминг» № 27 (1023) 1977

Издательство «Периодика»

Теэт Каллас
СЛУЧАЙ ИНЖЕНЕРА ПАБЕРИТА
Рассказы

© Kirjastus «Perioodika», «Loomingu» Raamatukogu, 1977

Tagasi suurte kivide juurde

Suures psühhoneuroloogiahaiglas — ehk lihtsalt hullumajas — oli juba aastapäevi ravil olnud keegi punase habemega mees. Tema haiguse diagnoos kõlas ladina keeles keeruliselt, elegantselt, salapäraseltki, asja kurba sisu see aga loomulikult lõbusamaks ei muutnud. Punase habemega mehe lugu oli üsna sant, kui mitte täiesti lootusetu. Päevad läbi lamas ta korrastatud voodil sõna lausumata, isegi köhimata või ohkamata, käed kõvasti vastu külgi surutud, silmad liikumatult laes kinni. Tal oli roomlase nina, kõrge mõtlejaotsmik, habeme alt võis aimata kibestunud suujoont. Õhtuti, kui enamik haigeid televiisori ees istus, tõusis punase habemega mees ning hakkas jalutama tillukesel põrandalapil oma voodi ja kitsa akna vahel. Harva juhtus, et ta «oma» territooriumilt välja astus. Tema voodi oli akna poolt kolmas. Mees kõndis mõõdetud sammul, pöördus järsult nagu soldat. Kella poole kümne paiku anti ravimeid. Punase habemega mees sai suure portsjoni üht universaaltoimega preparaati, mis pidi närvid korras hoidma, rahustama, uinutama... Ometi vahtis ta veel hilise ööni üksisilmi lakke, kus kumas tuhm valvepirnike. Mehe silmad olid läikivad ja liikumatud, mõnele sanitarile ajasid need kõheduse peale...

Punase habemega meest hüüti Matsiks. Rohkem ei teatud temast suurt midagi. Mats sõi korralikult ära kõik, mis pakuti, aga lisa ei küsinud kunagi, lamas tundide viisi, jalutas õhtuti oma nurgas, vahetas nagu teisedki haiged iga kuu tagant pidžaamat — see oli kõik, nii see käis.

Osakonnajuhataja, lahke südame, mõnusa käitumise ja hõredavõitu erialase haridusega keskealine naisterahvas, kirjutas aeg-ajalt Matsi haiguslukku masendavaid sõnu: «Negatiivne. Paranemistunnused puuduvad».

Kui osakonnajuhataja maikuus korralisele puhkusele läks, anti Mats ajutiselt teisele arstile üle. Osakonna-

juhataja jättis nooremale kolleegile Matsi toimiku vahele paberilipiku, millele oli mehelikult kandiliste, otsekui veidi taaruvate tähtedega märgitud lihtsakoeline, ausalt öeldes ülitüüpiline raviskeem: «Aminasiini 3 korda päevas 100 mg.» Ning allkiri, selge ja jõnk nagu polgu päevakäsk.

Noore arsti nimi oli Rein Poom, ta oli alles aasta eest ülikooli lõpetanud. Kohe esimesel päeval, mil temast sai osakonnajuhataja kohusetäitja, tegi Rein Poom suure visiidi. Kitsad aknapooled olid pärani, ruumidesse hoovas pärnaõelist maiõhku. Need olid tugevate metallraamidega aknad, kust täismees võinuks ennast poole õlani välja küünitada, mitte rohkem.

Ödede saatel kõndis arst hiiglasuures palatis, tal oli natuke ebakindel tunne, talle näis, et paar öde omavahel muigvel pilke vahetasid. Rein Poom jõudis viimaks Matsi voodi jalutsisse. Tinasödurina sirge, lamas ruskava habemega Mats teki peal ja vaatas lage. Tal oli seljas heleroheline pidžaama, mis sulas väga kenasti kokku tumerohelise päevateki ja selle orasevärvi otsatriipudega.

Rein Poom küsis vanemõelt:

«Kui kaua ta on meil juba olnud?»

Vanemöde vastas: neljateistkümnendat kuud. Rein mõtles millegipärast, et neliteist kuud tagasi oli ta veel Tartus tudeng. Samas kuulis ta vanemöe häält: välja kirjutada? Noh, doktor vist naljatab . . .

Rein Poom punastas ja läks kiiresti palatist välja.

Üksinda kabinetti istudes joonistas ta paberilehele mõttetuid kujundeid, tal oli häbi ja raske ja veider olla.

Järgmisel päeval tegi ta jälle visiidi.

Range vanemöde, näol midagi äraostmatut, valvsat, otsekui oleks ta nunnakloostri abtiss, noorukesed valve- ja palatiöed, nemadki püüdlikult tõsimeelsed, haigete suhtes ülemuslikud, ning puhtuse ja korra suhtes silmakirjalikult ähmitsevad sanitarid kogunesid kõik voodi juurde, kui noor doktor püksiviike seades ennast Matsi kõrvale istuma nihutas.

Mats vaatas lakke. Ta oli võimas, väärikas ja liikumatu.

«Jugar,» sõnas arst vaikselt. «Jugar, ma tahaksin nüüd pisut teiega aru pidada.»

«Tema ei räägi,» ütles vanemöde. «Keegi pole kuulnud, et ta räägiks.»

Rein Poom punastas, puudutas püksiviike, vaatas aknast välja ning lausus siis võimalikult kergel toonil:

«Jugar, kas te ei arva, et varsti on paras aeg teid haiglast välja kirjutada?»

Punase habemega Mats vaikis. Rein polnud kindel, kas ta nägi õigesti, ent tundus, nagu oleks mees hetkeks tema poole kõõritanud.

Järgmisel päeval tuli Rein taas suurde palatisse. Matsi ta ei vaadanudki. Vestles teiste haigetega, päris, kuidas unega lood, kes soovib välja tööle minna, naljatas ühe suurte lapsesilmadega juudinoorukiga, kes päevade kaupa püüdis õhukese pildiraamatu abil itaalia keelt selgeks saada . . . Raamat oli muide lätikeelne. Äkki kostis vanemöe suust kohkunud, mõneti nördinud ahhetus.

Rein Poom teadis, milles on asi. Said, abtiss, said, sektant, mõtles ta. Ometi oli tal üsna kõhe. Võttis vaeva, et mitte kohmakalt ringi pöörata. Ja siis seisiski Mats tema ees. Ta oli oma territooriumilt lahkunud — see oli ennekuulmatu lugu. Veelgi ennekuulmatum pidi aga kohe järgnema. Mats oli pikk mees. Rein ootas ja närvitses. Ta kartis seosetut häälitsemist või kurdi valju häält. Ta oli mõlemaks ette valmistatud, ent pelgas ometi.

Aga siis ütles Mats täiesti selge häälega:

«Arst, te eile ütlesite, et ma võiksin nüüd koju saada. Mul oleks tarvis küll. Mul seal küülikud ja majapidamine.»

«No näete siis, Jugar, me arvame üht ja sama,» naeratas Rein. Saatjaskonnale midagi ütlemata, ühtegi ülesannet andmata, ühtegi märkust tegemata kiirustas ta välja, läks üle koridori, sulges ennast kabinetti, pistis elektrikannu juhtme seina. Varsti hakkas vesi keema, kollakas kannulõhnaline vesi. Rein valmistas lahustuvast kohvist põrgukange tassitäie ja jõi selle januga ära. Keel sai kõvasti kõrvetada, aga see oli millegipärast isegi meeldiv. Ta võttis pastapliiatsi, lappas lauakalendrit ja kirjutas ühele lehele:

«Punahabe koju!!!»

Paari nädala pärast, ühel puhtalõhnalisel ja paljutõotaval juunihommikul seisis osakonna ees haigla juhtkonda teenindav «Volga». Sedapuhku oli auto Poomi käsutuses. Ta seisis sõiduki kõrval ja luges ajalehte. Selle sekka heitis ta kärsituid pilke preisi kasarmut meenutava punahalli hoone poole.

Ilus naiskolleeg lasteosakonnast kiirustas mööda ja pani imeks:

«Ise puhkusel, aga ikka veel platsis? Küll olete teie ikka entusiast, Reinuke!»

«Ei ole siin mingit puhkust. Viimane tööpäev,» ütles Rein.

«Ah nii?»

Kips-kõps, ilusad jalad, liivakrudin, kaunis kolleeg oligi ebaakaatsiate taha kadunud. Samal hetkel avanes raske uks ja Mats Jugar astus silmi kissitades välja. Teda saatis üks staažikamatest õdedest. Reinul oli tegemist, et jahmatust varjata. Ta oli Matsi seni näinud puhtas helerohelises pidžaamas, pestud ja kasitud mehena. Nüüd olid punahabemel seljas oma rõivad, üpris vanad ja määrdunud. Tõele au andes oli Mats lihtsalt räbalapundar, kelle sarnaseid noor arst oli seni näinud vaid filmides või teatrilaval.

«Tere hommikust, Jugar. Ilus ilm täna, kas pole?» ütles Rein ja avas lahke käega «Volga» ukse.

Paar tundi sõideti vaikides. Tee ääres võimutses varasuvi. Kõik oli pillavalt roheline. Ühe alevi serval niitis paar inimest juba heina.

Kella ühe ajal hakkas Mats äkki häälekalt neelatama. Ta habemesse nõrgusid süljenired. Reinule meenus, et kell üks anti haiglas lõunasööki. Kummaline, ka tema kõht läks tühjaks.

Mõne aja pärast hakkas tee ääres silma kummalise kujuga kivirahn. Punastades palus Rein juhil kiirust maha võtta. Põlluveerel seisis tahutud rändrahn, mis meenutas hiiglaslikku adrahõlma. Kivisse olid raiutud väga lihtsad, kandilised ja suursugused tähed: «KIITUS KÜNDJALE, TÄNU LEIVAMURETSEJALE!»

Mats vaatas välja. Kui kivi oli seljataha jäänud, pomises ta otsekui veidi vastutahtsi:

«See on minu tehtud.»

«Kas te olete siis kunstnik, Jugar?» tuli Reinul tahtmatult keelele. Haigusloos polnud sellele vähimatki vihjet.

«Ei ole ma mingi kunstnik,» vastas Mats ükskõikselt. «Kuidas ma kunstnik olen, kui ma ei ole? Ma lihtsalt v a a t a n neid, pärast tuleb mõte.»

«Mida te vaatate?»

«Kive,» ütles Mats, ja ta hääles oli nagu veidi üleolekut.

Mõne aja pärast hakkas lagedal teeserval paistma maakool. Selle juurde viiva kruusatatud teeraja hakul losutas umbes kolme meetri kõrgune rahn. Ta sarnanes mõtteisse vajunud vana naisega, kes puhkab siin tee ääres jalgu. Ka sellest kivist mööduti tasakäigul.

«ARMASTA OMA EMA,» oli kivisse raiutud.

«Selle eest anti mulle kolm kotti nisujahu,» ütles Mats teatava uhkusevarjundiga.

«Aga adra eest?»

«Adra eest sain kuuskümmend rubla.»

Varsti pidid nad jõudma külanõukogusse. Taevas tiirutasid kajakad. Õhk muutus jahedamaks. Lähedal oli aimata merd.

Rein teadis, et külanõukogus vaevalt keegi nende tulekust vaimustusse satub. Mats oli külalollike. Senikaua kui ta ema veel elas, polnud asi kõige hullem. Pärast vanaeide surma aga ei jäänud neil siin üle muud kui Mats haiglasse saata. Ta oli neljakümne ühe aastane täismees, kes ei osanud ennast elatada. Ta ei tulnud toime kõige lihtsamagi põllutööga. Rein teadis: Matsi maja pidi asuma päris rannas ja olema üsna nigelas olukorras.

Kui auto külanõukogu teeotsale pööras, läks Reinu süda raskeks, meel trotslikuks ja põsed roosaks. Talle meenus hoopis tarbetult, kuidas ta siit kandist varakevadel oli mööda sõitnud, et koos mõne hea sõbraga vaadata luikede kogunemist ühes looduskaitsealuses lahes...

Mõni meeter enne külanõukogu kollast puuhoonet seisis hallist kivist tahutud, kõrgusse pürgiv ristkülik. «TULEVIK ON MEIE ENDI KÄTES,» luges Rein karme ja lennukaid tähti.

Matsi ilmetu pilk soojenes.

«Selle eest pakuti mulle palju raha, aga ma ei võtnud. Ma tahtsin üht teist asja.»

«Ja mida siis, Jugar?» küsis Rein.

«Eks te pärast ise näe.»

Külanõukogus tuli pahandus, nagu oodata võiski.

«Ta jääb omaette norutama, ta unustab söömisegi ära, kui keegi talle suisa lusikaga putru suhu ei pista.» — «See inimene ei mõista ju elada!» — «Huvitav küll, kel-

lel nüüd heinaaja alguses on aega temaga kantseldada?» — Ja nii edasi.

Rein oli vait ja ootas, millal ta mõõt täis saab. Viimaks saigi.

«Siin on haigusleht,» ütles ta pabereid plaksuga lauale pannes. «Siin on invaliidsusgrupi tõend. Võtke vaevaks Jugari pensioniasjad lõpuni ajada. Kui peate vajalikuks, võtke midagi ette, et Jugar invaliididekodusse saaks. See kuulub teie kompetentsi. Haiglas ma aga teie lahkel loal teda enam pidada ei saa: haigla on mõeldud haigetele ja voodikohti on vähe.»

Rein punastas, läks välja, istus autosse ja palus Matsi: «Näidake meile teed, Jugar.»

Üle kesa, üle kinnikasvanud kraavikeste loksudes jõudis «Volga» üsna mere äärde välja. Taamal mustasid põllud, kajakad karjusid, tiirud sooritasid oma välkkiireid vettesööste, tuul sikutas rõivaid. Auto peatus kolme päratu suure rändrahnu juures, mis seisid ridastikku nagu kolm suurekasvulist ja veidi juhmakat vennahiidu. Matsi elumaja Rein ei märganud.

Punase habemega mees oli aga koju jõudnud. Ta astus toekalt välja, heitis kivide suunas uuriva pilgu, mehe riideräbalad laperdasid tuules, ta rinnuni kasvanud habe lendus kahte lehte. Ja siis hakkas ta tõttamata astuma. Rein, meditsiiniõde ja autojuht läksid talle järele. Maa oli kivipurune ja konarlik.

«Siin on mu maja,» ütles Mats tõsiselt.

Rein seisatas — see polnud üldsegi maja. See oli ainult maasse vajunud ja läbi-lõhki mädanenud mälestus pilbaskatusest, pool sellest oli täielikult kõdunenud. Kõrges umbrohus, keset nõgeseid ja koeraputki vedelesid pehkinud palgijupid.

Mats ees, Rein Poom uut heledat suveülikonda taga kahetsedes kannul, poeti mingisse umbrohus avanevasse prakku, see oli nagu koopasuu, see oli mõttetu, kurb ja põnev. Nad lausa kukkusid ruumi, mis kunagi väga ammu, näiteks sajand tagasi, võis olla köök. Nurgas vedeles tellisetükke, keset põrandat nukrutses poolik pliidirõngas, seinal rippus hall puukulp... Põrand oli paksult kaetud millegi tihke ja vetruvaga. Raske õhk mattis hingamist. Ometi oli väljas nii karge, nii meresoolane õhk... Mats vaatas ringi. Ta pilk oli hajameelne ja hindav. Siis puges ta otsusekindlalt läbi järgmise

prao uude ruumi — seegi oli tühi ja akendeta. Valgust oli siiski küllalt, seda tungis läbi loendamatute pragude.

Ja jälle poeti edasi. Kolmas ruum oli üsna avar. Siin oli isegi üks tilluke aknaava. Klaas oli katki ja tolmust pruun.

Mats jäi seisma.

«See siin on mu tuba,» ütles ta. «Minu oma.»

Toas oli roostetanud raudvoodi, sellel vedeles luitunud talvepalitu. Ühe seina ääres seisis tühi usteta riidekapp. Muud mitte midagi.

Mats kummardus ja tiris voodi alt välja üsna suure raudkantidega kasti. Kastis olid meislid, paar haamrit ja veel mõned tööriistad.

Vana meditsiiniõde, paljunäinud inimene, hingas Reinule raskelt kuklasse.

Mats uuris samal ajal hoolikalt põrandat. Nagu teisteski ruumides, kattis ka seda nätske kiht — ja see polnud midagi muud kui aastate jooksul ladestunud küülikusõnnik.

«Küülikud on mul otsa saanud,» ütles Mats. Ta hääl oli ükskõikne, ta nentis juhtunut, muud midagi.

Siis ütles ta:

«Ma näitan nüüd teile oma maali.»

Koitanud ning värvi kaotanud riidekapi juurde astunud, võttis ta pimedast nurgast välja räsitud servadega vineeritüki. Ta nühkis selle käisega üle ja andis siis järsult, otsekui vihaselt oma saatjate kätte.

See oli asjaarmastajalik, ent ometi jahmatav meremaal. Rein pühkis ettevaatlikult tolmuvööte. Laepragudest langes pildile paar valgusvihku ja nende paistel näis, nagu purskaks tolmu alt tõeline soolane merevesi, säbrulised lained liikusid kohisedes Reinule vastu. Need kõhklev-nobedad noored lained, mis ei rullu, mis ei murdu, mis jooksevad nagu toimekad linavästrikud. Terve pilt ainult vett, ainult neid pisikesi laineid.

«Kuue aasta eest suvitas meie külas üks maalikunstnik. Ma palusin ta vanad värvid ja kaks pintslit endale,» ütles Mats tähtsalt, võttis Reinult vineeritüki ja peitis kappi tagasi.

Siis läks ta ruumist välja.

Noor arst ja kolmekümneaastase praktikaga meditsiiniõde vältisid teineteise pilke.

Siis ütles õde ebakindlalt:

«Aga ta tõesti ei saa... Seal külanõukogus räägiti õigust. Kuidas ta saab? Tal pole pliitigi? Ta sureb nälga.»

Rein kehitas õlgu ja viitas hämarasse nurka, kus lösutas väike raudahi, vaevalt küll kasutamiskõlblik.

Ka õde kehitas õlgu.

Kui nad õue astusid, seisis Mats suurte kivide juures. Habe rinnuni, üks lagunenud king suure kivi jalamil, silmitses mees mulla ja prahiga kaetud graniidipinda. Rein märkas esimest korda, et Matsil on tugev, sihvakas ja proportsionaalne mehekeha.

Ja filosoofilaup.

«Mis te siis nüüd tegema hakkate, Jugar?» küsis Rein.

Mats ei vastanud nii pea. Aga siis tekkis ta habemesse kavalapoolne muie, ta näksas huult ja lausus:

«Nemad tahtsid mulle raha anda. Seda nad tahtsid jah. Aga mina polnud nõus. Ma käskisin traktoristil need kivid sealt...» ta viitas ebamääraselt mere suunas, «minu õue peale vedada. Et poleks asjata käimist. Asjata käimised ei ole mõttele head. Nüüd on nad siin. Kivid.»

Meri kohises, kajakad kiljusid.

Rein nühkis kingatallad küülikusõnnikust puhtaks.

«Ah tohter tahab nüüd muudkui teada, mida ma tegema hakkan? Eks ma ütle. Kui poleks arsti, poleks ma siin. Esialgu tuleb neid kive vaadata. Ma ei tea, kaua mul läheb. Mõnikord läheb ruttu, ainult paar nädalat. Siis tuleb mõte. Ja siis tuleb nad valmis teha. See on pikk töö. Mõnikord väsin päris ära,» ütles Mats. Ta silmad olid tõsised ja mõtlikud, ta rääkis juttu, mida kunagi enne polnud rääkinud.

«Jah,» neelatas Rein.

Poole tunni pärast seati minekule.

«Kui te tahate... Ma võin teid Tallinna tagasi viia... Seda et... korrapärased eluviisid...» pomises Rein. Ta ei kahelnud vastuses ega selleski, et Matsi lihtsalt ei tohi siia jätta.

Mats ei öelnud midagi. Ta silitas kive, katsus nende mõhnu, mõõtis neid pilguga. Tal olid oma mõtted. Keegi ei pidanud neid teadma. Need ei allunud sõnadele ega inimestele.

Rein võttis taskust kümnerublalise, peaaegu samal ajal hakkas ka meditsiiniõde raha otsima.

«Teil läheb vist esiotsa vaja... Kuni pensioniasjad...» pobises Rein. Ilma raha peale vaatamata torkas Mats selle taskusse. See oli väga rahulik liigutus. Kui nad oma «Volgasse» istusid, ohkas Rein — kergendatult.

Mats seisis, jalg kivile toetatud, habe tuult täis. Ta silmad, mis pikki kuid olid liikumatult lakke vaadanud, pilutusid arukalt, mõõtvalt, peremehelikult. Kolm suurt kivi lösutasid kuulekas ootuses, korraks tundus, et kõik on vale, et punase habemega Mats on kõikvõimas, et need punakaspruunid või hallid kivihiiud on tema sulased, keda ta iga hetk võib käsutada: mine tee seda, hävita see, hüvita toda...

Nad sõitsid Haapsalu restorani lõunat sööma.

Valge laudlina ääres karbonaadi oodates ja mineraalvett rüübates klõpsutas Rein hajameelselt oma uhiuut kuue värviga pastapliiatsit.

Äkki, asja ees, teist taga tundis ta, kuidas kibesoe ängistus kurku kerkis ja silmad niiskuma kippusid.

«Mis te oma pliiatsit lõhute?» küsis meditsiiniõde. «Seda läheb teil ju veel vaja.»

Rein naeratas pingutatult, punastas ja pani pliiatsi käest.

Õhtul sai ta peaarsti käest võtta. Sellepärast, et oli nii kaua asutuse «Volgaga» ära olnud.

Õigus surra

Slava oli arukalt ja mingi tabamatu pilkevinega seiravate mustade silmadega kahekümneaastane noormees. Kas nende silmade või millegi muu pärast oli ta talve hakul Rein Poomis huvi äratanud ja nüüd peeti päris tavaliseks, kui teise osakonna arst kord-kaks nädalas selle vene poisi juurde asja tegi.

Rein Poom tuli palatisse alati otsekui täiesti juhuslikult, nagu mingeid asju ajades või kedagi otsides, astus siis justkui päris kogemata Slava juurde, istetki võttis rohkem nagu hajameelsusest, sättis hulk aega kitlihõlmu ja püksiviike ning alles siis küsis pehmes ja murtud vene keeles:

«Noh, kuidas läheb?»

Seejärel ajasid nad juttu. Slavaga polnud sugugi kerge juttu ajada. Ta oli kaval ja väga valvas. Mõnele küsimusele ta lihtsalt ei vastanud, mõne teise naeris vaikselt, kuid äärmiselt halastamatult välja. Peagi õppis Rein Poom vältima kahtlase väärtusega küsimusi. Ja üldse kujunes välja niimoodi, et tavaliselt tõi ta mõne raamatu, ühel korral koguni — ise seejuures tublisti häbenedes — paki Ameerika sigarette. Aga selgus, et ka Slava polnud suitsumees; ta hõikas joviaalse tänulause järel paar teist haiget lähemale ja lustimuiet varjamata laskis kallid ning lahjad sigaretid arsti silma all rivitult. Rein Poom punastas, teadmata, kas peaks haavuma või naerma hakkama. Suitsudel oli igatahes menu. Ning jutuajamine läks sedapuhku untsu.

Sündsa vahe järel tuli ta jälle Slavat vaatama.

Jah, midagi selles poisis oli. Midagi, mida tavatseme nimetada erandlikuks või erakordseks. Välimuseski. Harva esinev kõrge ja puhas laup sobinuks filosoofile või üldse väga võimekale inimesele. Kui mitte vaimuhiiglasele, siis vähemalt andekale avantüristile. Jama muidugi... Aga silmad, need tumedad silmad, täis imelikku kõiketeadmise kuma, irooniat, vist ka valu ja veel midagi.

Need imelikud silmad tegid rahutuks ja tõid Rein Poomi ikka ja jälle Slava juurde.

Ja olgugi, et nii üks kui teine kord pärast säherdusi visiite astus ta kolleegide kabinetti ning arutas Slava raviarstiga, kas poisil on ikka maniakaal-depressiivne seisund või mitte, siis iseendale oli ta juba tunnistanud, et mingit seisundit ega psühhoosi Slaval pole, et huvi tema vastu pole ammugi enam professionaalne.

Slava oli toodud siia osakonda, mida loeti «rahutumate» hulka, mõne kuu eest ühe tavalise haigla traumaosakonnast. Slava oli osanud nüri lauanoaga oma veenid päris põhjalikult katki nüsida. See polnud tal sugugi esimene enesetapukatse. Haiglakordade vahel oli ta kodus gaasikraani avanud, ainult et omaksed olid kaunis kähku talle peale sattunud.

Nüüd oli ta siin sees kui enesetapukalduvustega patsient. Ta lamas mõneteistkümne voodikohaga suures palatis akna all, luges raamatut või silmitses lage, ajas tõsist juttu või viskas villast, mõnigi kord kostis akna alt tuhmi naeruhäält, õhtuti aga tõstsid mõned kaaslased ta kätele ja kandsid söögituppa televiisori ette.

Slava oli jalutu.

Tõsi, jäsemed olid tal alles, ainult et jalgadeks oli neid kohatu nimetada. Rohkem sarnanesid nad skeleti alumise poolega, sellisega, mida iga inimene on silmitsenud vähemalt anatoomiaõpikus. Slava jalgade nägemine tekitas nõutust ja haletsust isegi vanades, kõiksugu inimviletsust ja koledust näinud sanitarides. Kui nad Slavat vannipäevadel pesema kandsid, püüdsid nad mitte poisi jalgu vaadata. Iseäranis rängalt mõjus asi siis, kui Slava vannis istus: noor ja sitke ülakeha, jõulised lihaselised käsivarred, siis veel pahmakas musti juukseid, nägu muretult muigvel, alatihti igasugused lorijutud suus. Igavusest oli Slava hakanud eesti keelt õppima, esiotsa oli tal valik krõbedamaid ütlemisi päris kenasti käes. Mille eest küll nii noor mees nii rängalt nuhelda sai?

Umbes aasta tagasi oli see juhtunud, lollilt ja mõttetult. Ehitusel oli lõunaaeg, noortel meestel jäi energiat üle, teise majakorruse serval tekkis lõbus rüselus, kuni üks kähmlejaist komistas ja alla prantsatas — otseteed selgapidi vastu segukasti raudserva. Ja enam Slavast tõusjat polnud. Ükski arst ei söandanud talle lootust anda.

Koos Slavaga tuli siia haiglasse tema lugu. Randmed veel sidemeis, jutustas ta kõigile huvilistele, peaarsti asetäitjast alates ja püromaan Jaskaga lõpetades (osakonnas oli üks selline vagur eluaegne patsient, töökas debiilik, kes enne lõplikku siiamaandumist oli jõudnud maha põletada neli talu, kaks lauta ning ühe silotorni), humoorikalt ja eneseirooniliselt oma viltuvedanud ettevõtmisest. Kõik selle süü, et nuga oli neetult nüri ja tema, hajameelne enesetapja, oli täiesti unustanud žiletipaki naabri öökapi sahtlis. Kuradi kergetööstus, isegi õiget nuga ei mõista toota, siunas ta muiates.

Muidu aga paistis Slava olevat normaalne mis normaalne, taibukas ja nobeda mõtlemisega noormees. Vähemalt selles palatis, kus igamehel mingi päris ilmne aps või linnuke küljes, oli Slava helge ja aruka mõistuse kehastus, sai seetõttu varsti ka populaarseks, andis asjalikku nõu ja lahendas diplomaatiliselt kõige eriskummalisemaid tüliküsimusi, mis said tekkida ainult siin, selles haiglas ja selles osakonnas.

Needsamad vanad sanitarid, kes kahetsesid ta jalgu, arutasid mõnikord öövalves aega surnuks lüües, et tegelikult on see poiss normaalsem kui nemad ise, kes nad seal ühtekokku kõva kümme aastat hullude hulgas hullujuttu on pidanud ajama.

Ainult et Slava ei tahtnud elada ega teinud sellest oma avala loomuse tõttu ka mingit saladust. Ning see oli peaaegu kõigile vastukarva. Elu oli püha asi, selle ees tuli aukartust tunda, olgu muuga mis on. Kas siis vähe on maailmas olnud inimesi, kes voodi külge aheldatuna ennast suureks on töötanud!? Meenutati Nikolai Ostrovskit, teadjamad rääkisid talle Hiiumaa kunstnikust Paul Kammist, kellest Slava varem tõesti midagi ei teadnud, toodi muidki asjakohaseid näiteid, soovitati tal õppima hakata, jah, te olete veel noor inimene, mõelge selle asja peale, inimene peab iseendast ja raskest olukorrast üle olema, pealegi pole te ju üksi, teil on ema, teil on õde, mõelge, mõelge, noor inimene, nagu monotoonselt ja vähese tuluga sisendas talle raviarst, nutuste silmadega pikk kõhn vanapiiga.

«Ah, teate, see kõik on üks ilus ilujutt. Mina ei oska raamatuid kirjutada, peale selle polegi mul millestki kirjutada — kas sellest hullumajast? Sihukesi jutte ei trükita, neid pole kellelegi vaja, need on... kuidas seda

öeldagi, ebatüüpilised lood. Mina ei oska joonistada, joonistamishinne oli mul koolis kolm miinus ja sedagi tänu sellele, et õde maalis minu eest need õunad ja ämbrid valmis. Jah, ning käekelli parandada ei viitsi ma ammugi. Selleks on olemas kellasepatöökojad ja õppinud meistrid, doktor. Ma olin ehitaja, täiesti harilik ehitaja. Mul on ainult kaheksa klassi haridust, mitte nõksugi rohkem, doktor. Ma pole mitte kunagi soovinud arhitektiks saada. Või siis ehitusinseneriks. Pole olnud lihtsalt säherdust soovi. Kui oled varblane, ega ikka kajakaks hakka, eks? Ma olen täiesti harilik poiss. Ja nüüd jätame selle jutu katki, sest ma ei taha teie meelt kurvaks teha, doktor. Öelge mulle parem, kui suurelt meie omad täna rootslasi klobivad, doktor? Ah teie ei taipa hokist midagi? No millest me siis üldse räägime? Te võiksite oma patsientide huvide vastu suuremat uudishimu tunda, mitte aga neile moraali lugeda! Head päeva!»

Rein Poom Slavale Ostrovskist ja Kammist ei rääkinud.

Nukrate silmadega naiskolleeg vaatas ta visiitide peale algul kõõrdi, kartis vist, et Poom rikub midagi ära (mida küll, helde aeg?), ent nähes, et Slavale need halvasti ei mõju, jäi vaikides nõusse. Pealegi tõi Poom raamatuid, lugemine aga oli üks väheseid ajaviiteid, mida Slava endale peale televiisori ja paari malepartii lubada sai. Raviarst ise kuigivõrd vene keelt küll oskas, aga ta polnud venekeelse kirjandusega üldse kursis, kust ta oleks neid raamatuid leida osanudki?

Millest Slava ja Rein Poom rääkisid?

Tagantjärele ei suutnud Rein Poom ühtki vestlust kuigi oluliselt meenutada. Küllap räägiti segiläbi ühest ja teisest, olulisest ja vähem olulisest, nagu ikka tuttavatel inimestel kombeks. Slava üsna lihtsakoelise jutu taga oli Rein Poomi meelest nagu mingi peitevöönd. Slava justkui teadis midagi, mis enamikule inimestele teadmata. See «lihtne» Slava, kes ta oli enne õnnetust olnud, see, kes mõistis seinaplokke paigaldada ja kraanajuhi peale lõuata, see, kes käis mereklubis tantsuõhtutel ja oli sõjajalal ühe sadamatööliste pundiga, see, kellel oli olnud üks päris kindel ja paar poolkindlat tüdrukut, see, kelle foto oli paar kvartalit rippunud ehitusvalitsuse autahvlil ja kes ometi palgapäevadel ennast koos brigaadikaaslastega vodkast või peedikast purju jõi, kes oli käinud komsomolikonverentsil ja paraku ka kainestusmajas — see

Slava oli nüüd lihtsalt nagu keegi tunane tuttav, kellest ta võis rääkida erilise kahetsuse ja erilise huvita. Uus Slava, invaliid ja enesetapja, lamas, luges, vaatas arukalt ja irooniliselt ringi, jälgis loogikavaest jahmerdamist enda ümber, mõtles midagi, teinekord kiristas unes raevukalt hambaid, ärganud, hakkas jälle lage vaatama, mõtles, mõtles, midagi oli juba täiesti selgeks mõeldud, midagi, mis jäi teistele ainult hoomata.

Et ta ei kavatsenud kaua edasi elada, polnud teatavasti saladus kellelegi. Seda teemat Rein Poom vältis. Ta leidis, et lohutussõnad olid Slava puhul kohatud, seda enam et ta käis siin rohkem külalise kui arstina.

Jah, aga siiski, siiski, mis teda siia voodi äärde tõi, mis neid sidus? Hulk aega hiljem, kui Rein Poom enamvähem rahulikult selle kõige peale mõelda sai, arvas ta vähemalt ühele põhjusele jälile jõudvat. Neid sidus vist üksildus.

Ühel tuli see saatusest, teisel oli see loomuses. Slavat külastas tavaliselt vaid ema, haruharva ka poisist aasta vanem õde. Külaskäigud ei rõõmustanud Slavat, ta tõmbus endasse, oli jahe, tõrjuv, jutukehv. Kord olevat tulnud mõned endised töökaaslased, kuid Slava ei võtnud neid jutule. Endise elu ja endise maailmaga olid asjad ühel pool. Uus oli midagi ajutist ja tülikat.

Rein Poom, tegelikult sugugi mitte eriti seltsimatu mees, oli juba kolmekümneseks saanud, ilma et oleks kordagi kuigi asjalikult armunud olnud. Ülikooliaegsed sõbrad ja kamraadid olid mööda Eestit ning Liitu laiali, nonde aastate elevus ja aatepuhangud olid muutunud ammu minevikuks. Õhtuti, kui tusk kallale kippus, pani ta oma suurele hallile dogile Augustusele rihma kaela ja läks aedlinna hämaratele tänavatele uitama.

Kui Rein Poom hiljem järele mõtles, jäi tal mulje, nagu oleksid nad Slavaga isegi mingil määral filosofeerinud. Kõik võib olla, miks ka mitte, ühte mäletas ta kindlalt ja kõhklematult: iga kord, kui ta lahkus sellest suurest, keskpäevalgi poolpimedast palatist, kus igavesest ajast igavesti püsis raske õhk, kus jorisesid ja jahmerdasid ohutud hullukesed, kus raudvoodid olid masendava monoliitsusega üksteise küljes kinni, kui ta sealt välja läks ja üle õuenurga oma osakonna poole jalutas, kripeldas hinges midagi erksat, midagi arusaamatut, midagi valusat . . .

Siiski, üks jutuajamine tuli talle tagantjärele päris täpselt meelde. Kord jutustas Rein Poom Slavale enesegi üllatuseks üsna pikalt ja laialt jakuudi šamaanidest. Ta oli asjast ise kõvasti huvitunud, mõne kuu eest ühel seminaril jakuudist kolleegiga kokku puutunud. Tollele polnud šamanism mingi ebausk või häbitu valetamine, vaid üsna igapäevane, seejuures äärmiselt suurejooneline massihüpnoosi vorm, kas siis etendus või omamoodi ravikuur. Rein Poom tõlkis parajasti selle jakuudi arsti artiklit.

Slava kuulas teda, käed kukla taga, nägu tõsine ja huviline. Šamaanid olid midagi uut siin tülikas ja igavas ilmas. Slava ei kavatsenudki silmi vidutama hakata või muul viisil umbusku ilmutada, nagu oli teinud päev varem üks Rein Poomi eakaaslane, tubli tohter ja kena kolleeg, ent täiesti kujutlusvõimeta inimene. Slava kuulas uudishimulikult lugu mitme teaduri poolt nähtud juhtumist: üks jakuudi šamaan oli sadakonna inimese silme all mananud oma hütti terve järve ja hakanud sealt elusaid kalu välja tõmbama.

Ükskord talve lõpul oli Rein Poom valves. Valvearsti kabinet asus sedakorda samas osakonnas, kus muu hulgas hoolega jälgiti, et kummalise pilguga jalutu noormees endale mingil moel häda ei saaks teha.

Pärast õhtusööki tegi Rein Poom moepärase ringkäigu läbi palatite. Siis astus ta söögisaali, kus suurem osa haigeid istus televiisori ees. Saal oli inetu, kõrge ja kõle, seintel rippuvad tuhmtumedad natüürmordid arbuuside, viinamarjade ja sidrunitega mõjusid kohatult.

Mitut värvi triibulistes ja mummulistes pidžaamades meestesumm, sekka mõned valged sanitarikitlid, vaatas iluuisutamisvõistlust. Käis parajasti Euroopa meistrivõistluste naiste üksiksõidu vabakava, sihvakad jäägladiaatorid liuglesid, piruetitasid, kaunid sääred ja reied elastsed, näol muutumatu naeratus. Kõik oli imekaunis ja seetõttu kuidagi loomuvastane. Aga siis tuli ühe poolatari kord. Vaevalt alustanud, libastus neiu kaunis lihtsal hüppel ja potsatas istuli, saledad jalad püsisid mõne hetke abitult ja ebaviisakalt keset ekraani, küllap tundsid miljonid inimesed sel ajal piinlikkust või kaastunnet. Kui väike on ikka maailm, veerand inimkonda ühel silmapilgul kellegi saamatu tüdruku äparduse tunnistajaks,

mõtles Rein Poom, meestesumm hakkas mõrisema ja rõvetsema.

«Vait, tondid!» käratas samas keegi vihaselt — jah, see oli Slava.

Aga juba liugles sportlane edasi oma kasinate hindepunktide järele, huulil lääneslaavlaslik kõikelubav naeratus, suured silmad aga kindlasti pisarpringil, ent Rein Poom vaatas nüüd juba Slavat, vaatas tema tumedaid silmi. Slava lamas kõhuli pikal pingil, peopesad kitsa lõua all, pilk ekraani sööbinud.

Slava vaatas poolatari kauneid ja nobedaid jalgu.

Sel silmapilgul arvas Rein Poom ise tajuvat, milline tunne võib olla jalutul inimesel.

Kui poolatar lõpetas ja treeneri murelik-lohutavas embuses oma hindeid ootama jäi, küsis keegi Slavalt:

«Noh, millal siis sina niimoodi sõitma hakkad?»

Slava pilgutas silmi ja vaatas ringi. Siis, otsekui sügavast unest ärganud, ringutas korraks ja nähvas trotslikult:

«Järgmisel hooajal.» Ja lisas: «Sealilmas.»

Sisse astus öövahetuse õde, märkas Rein Poomi ja tõttas kohe rohukandikut tooma. Varsti käskis ta televiisori välja lülitada ja hakkas tablette ning vedelikke jaotama. Ta hõikas haigeid tähestiku järjekorras kandiku juurde.

Aavik, Agafonov, Blumberg, Daum, Erro . . .

«Viige mind pealegi palatisse,» ütles Slava. Kaks noormeest tõstsid ta, kerge kui kutsika, alakehast tundetu, kätele. Ja varsti oli ta oma palatis, oma voodis, oma pimeda akna all. Slava tablette ei saanud.

Rein Poom istus vaikselt nurgas ja jälgis rohujagamist hajameelselt. Nii mõnigi haige ainult simuleeris neelamist, samal ajal aga poetas tabletid kibekähku pidžaamataskusse. Rein Poom pidanuks muidugi põhimõtte pärast sekkuma, ent see oli tõesti ainult põhimõte. Midagi poleks niikuinii muutunud, see oli vana ja teada lugu kõikides haiglates. Milleks asjatult püüdlikku ja tublit õde solvata? Ravimeid ei võetud mitmel põhjusel: kes pidas ennast terveks, kes kartis mürgitamist, kellele ei meeldinud tablettide maitse. Siiski märkas Rein Poom tahtmatult, et mõned nooremad mehed, torganud oma uinutid ja rahustid taskusse, kuidagi nagu süüdlaslikult palatite poole minekut tegid. See polnud enam tavaline pisipettus, ja veidi mõelnud, astus Rein Poom meestele järele. Slava

palati uksele astus ta just siis, kui keegi psühhopaadist oboemängija, haigla korrapärane külaline, oma tabletid Slava kitsasse pihku poetas. Slava pistis need tikutoosi ja torkas padja alla.

Palatis oli hämar, Rein Poomi ilmselt ei märgatudki. Süda raske, läks ta peaaegu kikivarvul teise ukse kaudu välja ning astus kabineti asemel õdede tuppa. Seal istus ta tükk aega, vahtis mõttelagedalt, kuidas nägus õde süstis kolme või nelja meest, haistis ravimite, piirituse, eetri ja elektriplaadil suhiseva kohvi lõhna . . . Õde piidles aeg-ajalt tema poole, teadmata, mida asjast arvata. Tal olid tüsedavõitu sääred ja liiga lühike kittel, mille alt alatihti välgatas tumesinise kombinee serv.

Hiljem jõid nad kohvi. See oli hea, parajalt kange ja mõru. Rein Poomi ilme oli aga muutumatult pilvine ning süda musta raskemeelsust täis. Ometigi polnud pääsu, ja pärast kohvitassi lõpetamist ütles ta õele tusaselt:

«Teate, Kolesnikovil on padja all eraapteek.»

«Oi, kuidas?» kohkus õde.

«Mis — kuidas?» Rein Poom läks lausa närvi. «Milleks neid teatavaid tablette ikka kogutakse? Kolesnikovil on üldse kalduvus kõiksugu ohtlikke eksperimente ette võtta.»

Õde oli näost tomatpunane, küllap tundis ennast kõige otsesema süüdlasena. Ta ohkas traagiliselt ja jooksis osakonda.

Mõne aja pärast tuli ta tagasi, veelgi õhetavam ja veelgi õnnetum. Tikutoose oli olnud koguni kaks.

«Noh?»

«Ta . . . ta läks koledasti endast välja,» vastas õde. «Sõimas . . . mind ja teid ka . . . Kole, kui haiged endast välja lähevad. Ma ei harju sellega vist kunagi ära.»

«Kolesnikov pole seda sorti haige, keda teie silmas peate,» ütles Rein Poom. «Muidugi pidi tal hing täis saama. Mismoodi ta siis sõimas?»

«Mina ei saa vene keelest nii täpselt aru . . . Mis see predatel on, kas reetur või . . .?»

Niisiis oli Slava teda ikkagi näinud. Rein Poom sundis ennast rahulikuks ja vaatas tooside sisu üle.

«Tissertsiin, aminasiin, etaminaal-naatrium, barbamüül, dimedrool, see on vist luminaal, kust ta selle on kätte saanud? Isegi eleenium ja adaliin, naljatilk . . . Hm.

Päris kena segapuder ja kollektsioon. Nojah, noksüroon loomulikult ka...»

Ta vangutas pead, viskas tabletid prügikasti ja läks kabinetti. Seal, ilmetu moodsa mööbli vahel, jahedas ja steriilselt lõhnatus ruumis püüdis ta ennast kokku võtta.

Öösel läks ta Slava palatisse. Uste kohal kumasid võikad sinised öölambid. Slava lamas selili, silmad lahti. Ta märkas arsti, vaatas teda muiates ja ütles tasa:

«Aa, doktor. Mis parata, teie võit. Algul ajasite mind roppumoodi vihale, nüüd tuleb naer peale. Tulge lähemale, ega ma üle palati karjuma hakka. Nii et hakkame siis sõdima. Las käia. Oligi aeg. Muide, teie raamat on siin. Tänan teid lahkesti. Edaspidi ei maksa endale enam tüli teha.»

«Slava, te olete lollpea,» ütles Rein Poom ja istus taburetile. Just hetk tagasi oli ta otsustanud, et ei istu, räägib oma jutud seistes, kuivalt ja ametlikult. «Kuulete, Vjatšeslav Kolesnikov, te olete täielik lollpea. Ja omamoodi siga mees kah. Täna on minu valvekord, seda esiteks. Aga jätame selle. Teiseks pole teil üldse mingeid teadmisi meditsiinist, vähemalt psühhofarmakonidest. Ma vaatasin üle — teil oli seal kuuskümmend üks eritoimelist tabletti. Mõned neist neutraliseerivad üksteist. Te oleksite lihtsalt ühe tavalise alandava maoloputuse või koguni klistiiri läbi elanud, muud midagi. Et ennast tablettidega päris kindla peale tappa, peab ivake eelteadmisi koguma. Üledoseerimine on tavaliselt niisama tulutu nagu liiga väikese annuse sissevõtmine. Head ööd.»

«Ähh, ei vea mul ka kunagi...» puhistas Slava siiralt ja lapselikult. «Noh, head ööd...» Ta sulges demonstratiivselt silmad. Rein Poom istus edasi. Slava suunurk hakkas kibedas muiges värelema. «Kuulge, doktor. Kas ma olen nüüd tõega loll, nagu te ütlesite, aga ühte asja ma ei taipa. Mitte ei taipa. Öelge mulle, mis see teiste asi on? Ah? See on minu enese, minu isiklik sitane sandielu, see pole ju kellegi teise oma, isegi riigi oma enam mitte, sest riigile pole ma absoluutselt vajalik. Nüüd siis teie ka, doktor. Ma pidasin teid etemaks meheks. Kuulge, doktor, minul pole siin maa peal mitte midagi, mille omanik või peremees ma oleksin. Ainult seesama mu enese sitane sandielu — miks ma siis ei tohiks sellega oma parema äranägemise järgi ringi käia? Isegi matusekulude pärast ei maksa muret tunda, ma olin vanasti päris viks poiss,

mul on hoiuraamat ja ma saan pensioni ka. Doktor, kas te olete tõesti samasugune narr nagu mõni teine ja usute, et ma kavatsen veel oma viiskümmend aastat siin seevaldis vedelda? Kas olete tõesti nii narr? Ma ju tean, et mujale mul enam teed pole. Ja üldse, mis see teie asi on, kuidas ma selle asja klaarin? Teie pole midagi näinud ega kuulnud. Kardate pähe saada? Noh, saate korra, ega sellepärast veel elu... teie elu... seisma jää. Iga mees peab aeg-ajalt pähe saama. Küll te üle elate, doktor. Ähh...» Ta pööras näo seina poole. «Teate, ma ju niikuinii... Varem või hiljem! Nöögitagu mind nii palju kui tahes, mina tulen sellest asjast välja oma tahtmist mööda! Nii et kas on ikka mõtet mind nöökida, doktor? Need teised ja teie ka? Kas teil on väga õilis tunne santi narrida?»

«Head ööd, Slava,» ütles Rein Poom, tõusis ja läks kiiresti palatist välja.

Rein Poom oli ülimalt rahul, et öö osutus tegevusrohkeks. Lausa üksteise järel tõid autoinspektorid tema juurde purjus sõidukijuhte, ta laskis neil torusse puhuda ja fikseeris kurja ausameelsusega joobeastmeid. Üks turske sell, tõtt-öelda mitte kuigi purjus, lubas ta näo meeles pidada. Löögu või siinsamas maha, mõtles muidu füüsilise vägivalla suhtes äärmiselt tundlik Rein Poom mehe musklis kaela seirates.

Hiljem tõi kiirabi sisse ühe intelligentse habemiku, kooliõpetaja, keda olid pikemat aega ahistanud talumatud hirmusööstud. Mees oli üle elanud kaks ootamatut surma ühe nädala jooksul ja ta närvid olid kaunikesti läbi. Hädiselt muiates rääkis ta kummitustest, kelle vastu ei aita mingi ratsionaalne käsitus, ja piilus aeg-ajalt hirmunult hämarasse kabinetinurka. Juhtum pakkus huvi, mees vajas abi ja Rein Poom laskis ta pärast paari rahustavat süsti oma osakonda viia.

Kuni oli tegevust, ei pidanud ta mõtlema Slavale, elule ja surmale.

Aga hommikul istus ta õdede toas, flirtis paaniliselt ja saamatult nägusa priskesäärelise valveõega ning neelas kohvi lausa liitrite kaupa.

Hulk aega vältis ta Slavat ja seda osakondagi.

Slava oli veel ühe korra tablettidega vahele jäänud. Seekord oli peidik asunud öökapi sahtli all, plastiliiniga kinnitatud kotikeses. Nüüd loodi Slavale tõeline erire-

žiim. Ükski tema liigutus ei jäänud märkamata, igaüks, kes tema voodile ligines, otsiti läbi, õhtused rohujagamised muutusid pikaks ja kõigile piinarikkaks operatsiooniks: keegi ei saanud söögisaalist lahkuda enne, kui kõigil olid ravimid alla neelatud. Kogu kurja juur, jonnakas enesetapuhimuline, hakkas kaaslaste käest sõimata saama.

See oli imelik ja sünge võitlus. Slava tahtis surra, aga peaaegu terve maailm oli tema vastu.

Oli juba suur kevad, kui Rein Poom teda uuesti nägi. Slava lamas nüüd osakonna isolaatoris. See asus kivipõrandaga ruumis vannitoa taga, mingis kunagises pesukojas või kolikambris. Peale Slava lamas siin veel kaks aukus põskedega igivana ätiköbi. Need olid kõigist unustatud inimvared, kes vesiste poolpimedate silmadega lakke vahtides vaguralt surma ootasid. Slava voodi oli nende kahe vahel. Üks voodi oli tühi. Kõrgest kitsast aknast kiiskas vooditele valuskuldset päikesevalgust. Umbses ruumis haises raukade ja uriini järele. Slava sikutas oma musklis kätega ühe vanataadi voodipeatsit lähemale. Teisega oli ta juba toime tulnud. Oli lõunaaeg, ta hakkas taate söötma.

«Kus siis sanitar on?» imestas Rein Poom pahaselt.

«Aa, doktor Poom! Tere-tere! Kas mul pole ilus hääldus — tere-tere! Keel on varsti täitsa selge... Te pole ammu siiamaile sattunud. Mis laias ilmas uudist? Ah peate ikka veel viha? Milleks, doktor, milleks? Pole ju mõtet... Ah sanitar? Milleks meile siia veel sanitar? Me saame ise hakkama. Me sööme suppi ja oleme kukupaid.»

«Slava, kuidas te isolaatorisse sattusite?»

«Aa? Ennäe, mis doktorit huvitab... See on sõjasaladus. Käib minu programmi sisse. Noh, Mart Martovitš, võta, võta,» ütles Slava kanges eesti keeles. «Hea supp, priima supp, hullumaja firmasupp, makaronid sees ja puha.»

Sõnakuulelikult avas taat hambutu suu ja Slava toitis teda hoolikalt. Poisi pilk oli mahe ja helge.

«Ah et kuidas ma siia sattusin?» jätkas Slava ja pakkus teisele taadile lusikatäie suppi. Ta ülakeha oli musklis ja painduv nagu poksijal. «Eh, vana tutvuse poolest võin ju rääkida. Tegelikult oli mu suurim soov siia pääseda, nii et ma ei sattunud, vaid võitlesin oma koha endale välja. Mul sai nimelt kõrini sellest kuradi vanglavärgist ja pealepassimisest, mis nad mulle seal palatis korraldasid — j a m a h a k k a s i n a l l a t e g e m a. Ja üsna pea sain silma alt ära. Mis mul siin viga?» Ta vaatas Rein Poomile variserliku lapsepilguga otsa. «Jah, mis mul siin viga? Meie üksteist ei sega, vastupidi, meie soovid on samad. Mida mina, seda nemadki: ei ole enam lusti elada. Tüdimus, tüdimus... Näe, Villu oli kannatlik mees, ootas oma järje ära. Üleeile viidigi minema, jalad ees ja nägu rõõmus. Tea, kuhu ta maetakse?»

Slava nõksatas lõuaga tühja voodi suunas, mille serval Rein Poom ebaledes oli istet võtnud.

Vanataadid olid beebiisuga. Üks neist sulges oma hambutu suu just sel hetkel, kui Slava lusikas selle juurde oli jõudnud. Rasvane vedelik nõrgus mööda karvast lõuga laiali.

«Sass, Sass, jäta naljad! Sööma peab, surra tuleb täiskõhuga, et sellest ilmast mitte santi muljet jätta!» noomis Slava, küünitas käteräti järele, pühkis vanamehe näo kuivaks ja heitis siis pikali.

«Nad on mul sihukesed tagasihoidlikud söömamehed,» ütles ta, võttis siis tagantkäe padja alt paksu raamatu ja lõi põidla püsti.

«Vohh, doktor, Švejk! See on raamatute raamat! Veel sada kakskümmend lehekülge, need loen läbi. Mis päev täna ongi? Reede, reede... Need loen läbi ja siis aitab küll.»

«Mis jutt see olgu, Kolesnikov? Kas te ikka pole veel tüdinenud?»

«Ah, niisama jamajutt... Ega teiega või nalja teha, mul läks meelest. Aga hullumajas aetakse ju ikka jamajuttu, kas pole?»

«Ah, jätke,» ütles Rein Poom. Slava oli siin kohatult kiiskavas päikesepaistes, nende hingusele minevate raukade seltsis ja raske leha sees võõras, ta mõjus kuidagi labiilse ja kas mitte kergel kujul maniakaalsenagi. See tegi Rein Poomile viha.

«Ma lähen räägin teie osakonna juhatajaga, et te siit isolaatorist välja pääseksite,» ütles ta. «Ma võtan teid oma osakonda.»

«Katsuge ainult.» Slava lausa karjatas. Ta torkas raamatu padja alla tagasi, heitis käed harjunud kombel kukla taha sõrmseongusse ja sõnas:

«Vohh!!»

Pilgutas siis silma ja hakkas naerma:

«Noh, tahate kihla vedada, doktor? Täna on reede... reede. Esmaspäevaks on minu asjad ühel pool. Enam ma vahele ei jää. Aitab küll. Kas veame kihla?»

«See pole mehejutt, Kolesnikov. See pole üldse mingi jutt,» ütles Rein Poom.

«On küll jutt ja pealegi mehejutt. Mind on juba niikuinii üle marineeritud nagu tunamullust kurki. Nüüdki — tuleb ema või õeraasuke külla, kohe jõllitavad kõige turjakamad sanitarid juures. Nagu mõni koonduslaager. Hoiate, hoiate mu sitta elu, jumala eest... Olen tänulik, aga tüdinenud. Hoiate ja hoiate, nagu oleneks sellest teie karjäär või rahvusvaheline olukord või kurat teab mis. Mulle pole siin isegi küünekääre lubatud. Noh, kuidas on, kas veame kihla?»

«Slava, Slava, jätame ometi ükskord selle teema,» ohkas Rein Poom. «Mul on täna veel tegemist. Aga isolaatori asjus räägin ma kohe pärast lõunat.»

«Kuule, doktor,» sõnas Slava nüüd kumedalt. Et ta arsti sinatas, tundus äkki asjade loomuliku käiguna. «Kuule, doktor, kui sa peaksid seda tegema, siis tulen sind kummitama. Ja see pole sulle enam mingi jakuudi šamaan. Ma hakkan sind surmatunnini piinama ja hirmutama, ja usu, su elu pole sulle enam armas, ja siis hakkad sa minust aru saama. Kuulsid?»

Rein Poom väljus tagaukse kaudu. Kedagi ta otsima ei hakanud. Pärast tööpäeva võttis ta takso ja sõitis otse kodutreppi. Ema pani seda imeks, sest Rein oli tavaliselt liigagi kokkuhoidlik poeg olnud. Veel enam heitus ema aga päev hiljem, sest poeg kõndis ringi nagu matuseline või kuutõbine. Pühapäeval ei kannatanud Rein Poom ema murelikke ohkeid ja kurvalt küsivaid pilke enam, välja ning pages dogi seltsis juba varahommikul metsa. Ta hulkus lörtsis ja keltsas, tiirutas rabaserval, koer Augustus, kasina huumorimeelega ustav hing, vaatas teda murelikult. Rein Poom aga tabas ennast mitmel korral sellelt, et rääkis üsna kõva häälega või üritas midagi ülevat ümiseda, kuigi oli võrdlemisi ebamusikaalne.

Hiljem, kui ta ära väsis, istus ta hulk aega ühel niiskel haavanotil, kuni hambad hakkasid plagisema ja ta eneselegi ootamatult äkki mõttetult ja hüsteeriliselt naerma puhkes. Augustus oli paanikas ning nügis teda vahetpidamata oma koonuga.

Õhtul võttis Rein unerohtu.

Esmaspäeva hommikul kuulis ta enesetapust veel enne, kui ta oma osakondagi jõudis. Sellest rääkisid kontori juures kaks võõrast sanitari. Rein Poom ei peatunud, ei aeglustanud sammugi, läks joonelt oma kabinetti, seal polnud veel kedagi, ta tõmbas kitli selga, keegi unetuse all kannatav viripill trügis sisse, hakkas kaebama ja nõudlema, pärast, pärast, ütles Rein Poom ja läks välja, läks ennast tagasi hoides üle õue. Ta sisenes sinna teise osakonda samast uksest, mille kaudu oli reedel lahkunud. Pikas hämaras koridoris — ühes seinas pesuladude uksed, teises vannituba, velskriruum ja veel mingi uks — lamas kušetil linaga kaetud kogu. Rein Poom kergitas linaserva. Slava nägu oli rahulik, sile, enesekindel. Ja otsekui pisut võidurõõmus. Rein Poom kattis ta näo. Selja taga kostis tujutu hääl:

«Ja kust paganama kohast ta küll selle taskunoa kätte sai?»

See oli Piilend, vana velsker. Rein Poom vaatas talle ootavalt otsa.

«Teate, kuidas ta seda tegi? Keeras ennast kõhuli ja vajus kogu raskusega noa otsa. Kujutage ette, see pidi ju tükk aega võtma! Eile käis ta õde külas, seda küll, aga ma olin ise juures ja vaatasin, mis ta tõi. Kolm apelsini ja ühe kaustiku — kõik. Kas ta oli seal isolaatoris üle kümne minuti, vist sedagi mitte. Oi jah, nüüd tuleb meil siin jälle sihuke triangel et... Triangel triangliks, aga poiss...»

Velsker lõi ebamääraselt käega ja vaatas lina all lamava Slava poole.

«Jajah, nüüd tuleb trianglit ja käskkirju,» nõustus Rein Poom.

«Narr öelda, ma vana mees ja vana velsker, aga ikkagi sant, et see just minu valvekorra ajal juhtus,» ohkas Piilend.

Rein Poomile meenus viivuks midagi väga ebameeldivat.

«Ah jah,» lausus Piilend veidi hiljem, kui nad velskrite toas istusid. «Teie käisite teda ikka vaatamas... Ta on siin ühe kirja jätnud. «Doktorile»... Eks ta teile ole, ega ta Kesalaiuga suurt midagi rääkinud... Ma ei tea nüüd küll... aga olgu peale. Ehk on mõni sõna selgitust sees. Vaadake järele.»

Ta võttis «Švejki» vahelt ümbriku. See oli tavatult paks ja Rein Poom kõhkles pisut, enne kui selle avas.

«Triangel ja käskkirjad,» porises Piilend, ise varjatud uudishimuga ümbriku poole piiludes. «Minul on aeg pensionile minna. Aitab.»

Ümbrikus oli mitu täiesti puhast, korralikult kokkumurtud ruudulist kaustikulehte. Alles kõige sisemisele oli midagi kirjutatud. Need olid suured, hoolega maalitud võiduröömsad tähed:

«V O H H!!!»

Roimari õpilane

Pool tundi enne lõunat hakkas sanitar Miralda kohvikarpe kokku korjama. Ojassonil oli ka neli tükki valmis saanud. See Kiiver sealt väikesest palatist, kelle voodi seisis akna all, tema võttis karbid sülle ja viis lattu. See Karep kolmandast palatist, temal oli liiga väike pidžaama seljas, see Karep oli hommikusöögist peale vait olnud. Ojasson arvas, et vihane. Aga nüüd küsis Karep:

«Kuule, Ojasson, palju sa koolis käinud oled?»

Ojassonil oli hea meel. Ta vastas:

«Kuus klassi.»

Karep vaatas talle tõsise näoga otsa ja hakkas midagi arvutama.

«Seega siis kaksteist klassi,» ütles ta varsti. «Sa käisid ju edasi-tagasi.»

See Karep tegi vist nalja. Karep oli sihuke küll, et tegi mõnikord nalja. Ojasson mõtles järele ja hakkas naerma. Tal olid paksud igemed. Pärast tuli talle midagi meelde.

«Ei, ei, neliteist klassi. Ma jäin kaks korda istuma kah!»

See Karep muutus nagu pahaseks. Ta hakkas uuesti arvutama ja ütles:

«Sellisel juhul kuusteist klassi. Sul on kõva kõrgem haridus!»

Karep hakkas mujale vaatama.

Ojasson hakkas ka mujale vaatama. Tema vastas istus see kõhn mees Raplast ja sõi suure suuga leiba. See Rapla mees oleks vist kogu aeg midagi söönud, ta oli nii kõhn ja kogu aeg näljane. Ojasson küll ei tahtnud kogu aeg süüa. Ta vaatas Rapla mehele tükk aega otsa, ohkas siis ja tunnistas:

«Aga mina lähen mahalaskmisele. Klaassilmad ja roimari õpilane.»

Rapla mees kostis, põsk pungis ja suu leivapurune:

«Ah, mis see mehele ikka teeb.»

Peas hakkas paha. Ojasson läks sinna nurka, kus ta ikka istus, kui peas paha hakkas. Miralda keeras ukse

lukust lahti ja käskis kõigil palatitesse minna. See paks köögitädi tuligi juba vaatama, kas söögisaal on tühi, et kas võib toitu jagama hakata. See Rapla mees läks kohe uurima, mida lõunaks antakse. Hakklihakastet ja makarone, ütles köögitädi. Ega köögitädi mahalaskmisele ei lähe, temal on toidulõhnad küljes. Rapla mees ka ei lähe, tal on alati kõht tühi, kuidas teda siis maha lasta saab. Peas oli paha niimoodi, nagu oleks sinna tulist saunaauru lastud. Ja veel niimoodi, nagu paugutaks keegi seal kuuma auru sees püssi või automaati. Teised läksid minema. Miralda küsis, mida Ojasson tahab.

«Suitsu.»

Miralda võttis kitlitaskust sigareti ja andis talle.

«Mine nüüd ära vannituppa ja tossuta seal.»

Ojasson läks vannituppa tossutama.

Kui Toomas Ojasson viimaks kuus klassi lõpetas, oli ta seitseteist aastat vana. Tal oli väga hea meel, kui isa, tark mees ja korstnapühkija, ta koolist ära võttis ja väikesesse vabrikusse tööle viis. Selles vabrikus tehti kastekanne, veeämbreid, kastruleid ja muud koduses majapidamises tarvilikku. See nagu polnudki vabrik, oli rohkem nagu üks liiga suur köök.

Ojasson pandi transporditööliseks. Ta oli pikk vilajas poiss, käed olid suured, punakad, tööhimulised. Koolist oli ta ammu väsinud. Mitte et ta lausa tobu oleks olnud, aga hirmsasti hajameelne, nagu ütlesid õpetajad. No eks ta ole, mõnele see õppimine lihtsalt ei istu. Nüüd oli Toomas töömees. Hoopis teine asi. Ta sai palka, ostis endale nahkkindad ja tohtis mõnikord õhtuti koos isaga pudeli õlut ära juua. Nad elasid hämaras kööktoas ühes vanalinna kangialuse kõrval hoovis, kogu aeg läks madala akna alt inimesi mööda, mõni vaatas tuppa ja nägi, kuidas nad koos isaga istusid laua taga, sõid saia ning räimekonservi ja rüüpasid klaasist õlut peale. Neil polnud kuhugi kiiret ja nad ajasid juttu. Isa rääkis enamasti sellest, mis ajalehtedes kirjutati. Sõdadest ja poliitikast ja presidentidest. Toomas rääkis rohkem sellest, mis töö juures juhtunud või mida ta edaspidi plaanitses osta. Vana tolmune raadiokastike mängis oma nurgas mahedaid viise — ei tea, kas need uuemad raadiod üldse nii mahedasti mängivadki?

«Näed sa nüüd,» rääkis isa ajalehte krabistades, «jälle neli lennukit Vietnami kohal alla tulistatud, ma ütlen küll! Vabrikandil jälle hea hooletu neli uut kalli raha eest riigile maha müüa. Tead sa, Toomas, mis see on?»

«Ei, mina küll ei tea. Mis see siis on?»

«See on imperialistliku sõja dialektika. Kui tööstur või mõni muu miljonär ei taha, ei saa sihuke sõda nii pea otsa, rääkigu riigimehed mis tahes asju kokku.»

Isa oli tark mees, korstnapühkija. Ta oli noorest peast mõelnud ülikooli ka minna, aga ei läinud. Raha oli vähe. Nüüd tõi ta sealt suurest raamatukogust muudkui raamatuid, poliitikast ja filosoofiast ja puha. Kasutas igasuguseid võõrsõnu. Toomas luges ka raamatuid, miks ei lugenud, aga talle meeldis «Peata ratsanik», ja «Aarete saar» meeldis, üldse rohkem sellised, et oli põnev.

«Meil on töö juures üks mees,» sai ta nüüd jutuotsa enda kätte. «Vana küll, sinust ka vanem, aga ikka tore mees.» Ta hakkas omaette naerma, meenutades, mismoodi Laanpärk oli päeval ämbripõhja peal trummi teinud, otsaesine kortsus, prillid ninaotsal, keel ka suust väljas. Et neegribändi mehed pidid kõik niimoodi mängima. Ojassonile meeldisid naljamehed, naerda meeldis talle ka. Naer oli peaaegu niisama hea kui gaseeritud vesi. «Tema nimi on Laanpärk. Tead, ta sõidab elektrikäruga.»

Raadio mängis mahedasti. Toomal oli hea olla.

«Ah nii,» ütles isa, vaatas teda pika pilguga ja kallas õlut. Paar piiska läks vahariide peale. Toomas nühkis need ära. Ta unistas elektrikärust.

See Laanpärk oli tõesti tore mees. Peaaegu niisama tore kui isa. Juhtus, et ta astus teinekord salaja ligi, võttis käe alt kinni ja küsis naljaka võõra häälega:

«Millest mõtiskleb vikont? Kas kaunid daamid mõlgutavad tal meeles?»

Ojasson naistega küll tegemist ei teinud. Häbenes. Aga Laanpärk ajas naerma. Ega Ojassonil siin vabrikus rohkem häid tuttavaid olnudki. Laanpärk oli. Autojuht Eino ka, aga tema käis laohoovil vaid kord või kaks päevas. Laohoidja Maria oli naisterahvas.

Vikont, nagu välja tuli, oli Prantsusmaa aadlik.

Nii jah. Teistega Ojasson suurt olla ei mõistnud, pelgas. Aga Laanpärk tegi nalja ja ajas juttu. Lõunaleibasid sõid nad ikka kahekesi koos laotara all.

Ükskord lõunat võttes seletas Laanpärk näiteks, mismoodi vanas Eesti armees need auastmed olid. Polkovnikut hüüti koloneliks. Saksamaal jälle ooberstiks.

Ojassonile meeldis igasuguseid asju teada saada. Vikont ja kolonel olid jälle uued asjad, ta oli uute teadmiste võrra rikkam.

Sedamoodi nad siis jah kahekesi seal laohoovis olid. Tõstsid toodangu tsehhides käru peale ja sõidutasid selle lattu; laadisid Eino autot täis või tühjaks, kuidas parajasti tarvis oli; aitasid laohoidjat. Töö polnud raske, raha maksti kaks korda kuus. Laanpärk ajas mõnusat juttu, tema eriskummalised ilma raamideta prillid välgatasid alatasa nagu suured lõbusad silmad. Ojasson oli eluga rahul. Tal oli üksainus salaigatsus: ta tahtis õppida elektrikäruga sõitma.

Jah, ikka see Laanpärk. Tema oli küll selline, et oskas igaühega hästi läbi saada. Jaanilaupäevaks tõi kusagilt kaks noort kasekest ja seadis need laoukse kõrvale. Kollaka ja piinatud näoga Maria oli terve päeva väga lahke.

Kuu aega hiljem tõi Laanpärk kontorist punalipud, toetas redeli seina ja pani lipud paika. Koristaja Ann, haigete jalgadega vanainimene, oli just hakanud kedagi nooremat meest otsima, nüüd ei osanud ta Laanpärki kuidagi ära tänada.

Laanpärk aga ütles:

«Kord peab olema. Kui on vabariigi aastapäev, siis lehvigu lipud. Niimoodi, Toomas!»

Ojasson oli tulnud natuke hiljem, muidu oleks ta võinud need lipud ise sinna värava juurde heisata.

Paari kuu jooksul oli Ojasson mitu jagu mehemaks muutunud. Nirud koolimälestused taandusid meelest, siin teda keegi ei töganud ega nöökinud, poisi rüht oli muutunud julgemaks, samm toekamaks, silmavaade sirgemaks. Kooliajal oli nii, et ta ei saanud kuidagi teistele otsa vaadata. Nüüd sai.

Ükskord ütles ta Laanpärgile:

«Tulge parem täna õhtul meile külla. Isa armastab ka õlut juua.»

Ta teadis, et Laanpärk on üksik inimene, vanapoiss. Laanpärk mõtles järele, välgutas prille ja jäi nõusse.

Varsti läks Ojasson koju. Tal oli nooruse tõttu lühem tööpäev, kaadriinspektor ei lubanud tal lõpuni olla, kuigi

ta oleks tahtnud. Isa oli ka varem tulnud. Korstnapühkija oli justkui vabakutseline, nagu isa ütles. Ta oli ennast juba puhtaks pesnud ja luges ajalehte, kui Ojasson talle ütles, et õhtul siis tuleb see Laanpärk külla.

Laanpärk tuli kell seitse. Tal oli ilus lips ees ja ta nägi välja nagu kooliõpetaja. Ojassonile meeldis väga, kuidas nad isaga teineteisel kätt surusid, kaks toredat ja tarka meest.

Sedapuhku oli laual hõredaks pestud lina. Sellele olid rukkililled peale tikitud. Vorst, juust ja tomatid olid ühtlasteks viiludeks lõigatud. Õllepudelid seisid seina ääres jahedas. Laanpärk tõi külakosti, pudeli viina.

Esialgu kiitis Laanpärk isale, kui tubliks töömeheks ta Toomast peab. Et näiteks seegi: keegi pole noormeest käskinud, aga tema seab valmistoodangu (Laanpärk mõtles neid veeämbreid) nii kenasti ja lausa kunstipäraselt ritta, et silmal hea vaadata ja käel mugav võtta. Ojassonil oli meeldiv kiitmist kuulda, aga ta tegi näo, nagu uuriks midagi tagaseinas. Ega seal midagi uurida küll olnud.

Talle pakuti ka üks naps viina. Rinde all läks soojaks ja varsti oli tunne, nagu tuleks uni või tahaks tasakesi laulma hakata. Viina polnud ta varem saanud.

Isa ja Laanpärk võtsid mitu pitsi, jõid õlut ja hammustasid suupistet. Enam nad temast ei rääkinud, rääkisid hoopis sellest, mida ajalehtedes kirjutati.

«Ma ütlen küll,» rääkis isa, «no kes oleks võinud selle peale tulla, et juut tahab sõdida? Kas nad viimase ilmasõja ajal küll ja küll kannatada ei saanud? Aga nüüd see Iisrael. Ise niisama pisike nagu meie Saaremaa, aga ähvardab poolt maailma!»

Laanpärk muudkui noogutas ja sõnas siis nagu midagi muud silmas pidades:

«Jajah, jajah. Sellepärast sõdibki, et juut on, sellepärast.»

Nad rääkisid veel hulk aega. Hääled valjenesid, näod lõid õhetama. Väljas oli soe õhtu, isegi siin kangialuse kõrval päikeseta sisehoovis polnud üldse rõske. Möödujate suvekingad kõpsusid kuidagi hajameelselt ja mahedalt. Kellelgi polnud kiiret.

Kella kümne paiku hakkas Laanpärk ennast minekule sättima.

«Kuhu siis nii vara?» nurises isa, kellel oli isu veel

juttu ajada. «Ega ometi proua oota? Meil siin veel õlut ja...»

«Proua mitte, aga korteriperenaine. Tema on vanaaegne inimene. Hakkab närveerima ja viimati veel pahandama. Milleks asjata tüli, kas pole nii?»

Laanpärk oli isast kainem. Ojasson tundis, et punastab, kui ta ütles:

«Seda et... Mina tahaksin elektrikäruga sõitma õppida.»

Laanpärk vaatas teda imestunult ja hakkas siis suure häälega naerma.

«Miks sa siis varem pole rääkinud, vikont? Me oleme sinuga vaata et puuda soola koos ära söönud!»

«Ei tea,» pomises Ojasson.

«Homme, juba hommepäev! See on ju köömes. Nõnda siis, kaunist õhtut ja ilusat öörahu. Väga meeldiv oli tutvuda, seltsimees Ojasson!»

«Minu nimi on Karl!»

«Artur!»

Pärast istus isa veel tükk aega laua taga, jõi õlut, vangutas midagi mõeldes pead ja ütles, et Toomal on tõesti asjalik töökaaslane. Imelik ainult, et nii intelligentne inimene lepib säherduse tagasihoidliku ametiga. Siis jäi isa hulgaks ajaks vait. Eks ta mõelnud enda peale. Tema oli samuti intelligentne inimene.

Kui nad kumbki oma asemel lamasid, lausus isa:

«Kui su ema suri, olin ma kaua aega nagu arust ära. Ja sinu pärast olin ma ka üksvahe päris mures.»

Ütles ja jäi varsti magama.

Ojasson sai aru küll, mida isa mõtles.

Järgmisel päeval hakkas ta hoovi peal kärusõitu õppima. Nagu selgus, polnudki see eriti keeruline. Tuli ainult harjuda sellega, et kui tahtsid näiteks paremale pöörata, tuli rattad vasakule keerata. Rooli asemel olid kangid. Käru mürises nagu võidusõidumootorratas, Laanpärk, Eino ja isegi Maria vaatasid heatahtlikult pealt. Ojassonil oli nii tore tunne, et naer tuli peale.

Kannatamatult ootas ta uut päeva ja uut lõunavaheaega. Niipea kui piimapudel tühi ja võileivad söödud, läks ta kohe erekollase sõiduriista juurde. Nüüd oskas ta seda ise käivitada. Mootor hakkas jõrisema ning Ojasson asus hoovile tiire ning kaheksaid peale tegema. Laanpärk seisis halli tulemüüri ääres, ta prilliklaasid olid nagu elavat tuld täis, see tuli eredast päikesest. Laanpärk vehkis kätega ja hüüdis talle õpetusi. Paremale! Sujuvamalt! Julgemini! Kiirust juurde! Nii! Nii, vikont! Nüüd otse! Katsu ilma vongerdamata! Hoia otse, hoia ikka veel otse! Nüüd võta kiirust maha!

Ojasson sõitis nagu mees muiste, kurgus kurises tasane naer. Peale nende kahe ja mõne laisa tuvi polnud hoovis mitte kedagi.

Aga siis tulid kontoriuksele võõrad mehed. Kuuehõlmad olid valla, käed taskus, näod mõtlikud. Mehi oli kolm, Ojasson polnud neid siin varem näinud. Ta arvas esiteks, et mingi komisjon või kontroll ja et ta võib sõitmise eest pähe saada, aga mehed ei teinud temast väljagi. Ojassonil oli parajasti tükk tegemist, et mitte vastu kolmanda tsehhi nurka põrutada. Kui ta tüki aja pärast jälle tulemüüri poole manööverdas, ajasid mehed Laanpärgiga juttu. Laanpärk oli täitsa head kasvu mees, aga need kolm olid kõik temast pikemad.

Üks mees nagu ütles midagi, sest Laanpärk noogutas. Siis hakkasid nad kõik koos kontori poole minema. Ojasson sõitis neist mõne meetri kauguselt mööda. Laanpärgi nägu oli imelikult hall. Nagu oleks sinna peenikest tuhka raputatud. Ta prillid olid ka imelikud, nagu pimeda inimese silmad.

Ojasson peatas käru ja jäi neile järele vaatama.

«Seltsimees Laanpärk!» hüüdis ta. «Kas te lähete kauaks ära?»

Tal oli sihuke jahm ja võõras tunne. Hoov oli äkki nagu liiga suur ja päike nagu liiga lähedal. Pärast mootoriplärinat oli kõik liiga vaikne ka.

Laanpärk vaatas üle õla, kehitas õlgu. Siis ütles:

«Noh, sul ju nüüd sõit selge, vikont.»

Ojasson ei saanud sellest ütlemisest aru. Aga juba olid nad kontoriukse taha kadunud, Laanpärk ja kolm võõrast.

Lõunaaeg hakkas lõppema, kui tuli Eino. Mitte autoga väravast, vaid kontori poolt. Ta istus Ojassoni kõrvale. Eino oli imeliku näoga.

«Jah, Toomas-poiss, kes oleks võinud arvata?» ütles ta.

Ojasson ei saanud temast aru.

Eino süütas sigareti.

«Näe, Laanpärki ei ole veel,» ütles Ojasson. Ta rääkis

Einole, et Laanpärk oli talle parajasti sõitu õpetanud, kui talle külalised tulid.

«Pole tulnud ega tulegi enam,» ütles Eino. «Säh, tee suitsu.»

Ojasson võttis sigareti, kuigi ta oli veel väga väike suitsumees.

Eino virutas oma suitsu äkki maha ja kustutas kannaga ära.

«Meie kallis papi Laanpärk polegi mingi Laanpärk, vaid... Ah, poiss, poiss, Toomas-poiss! Nii hulk aastaid, mis ta meil siin oli, ja keegi ei osanud arvatagi! Sõjaroimar on ta, vaat kes! Massimõrvar! Algul mingi karistussalk, siis bossiks mingis koonduslaagris! Artur Liivamets, öeldi, on ta õige nimi. Ptüi, sa tuline kurat, on alles lugu!»

Siis tundiski Ojasson esimest korda, kuidas tal peas paha hakkas. Et pähe lasti nagu pahvakas tulist saunaauru.

Varsti jäi ta töölt ära.

Isa muutus murelikuks ja sõnakehvaks. Ainult ühel korral rääkis ta Laanpärgist, seegi juhtus kogemata, sest isa oli vintis:

«Ja sellise bandiidiga võtsin mina koos viina! Ma ütlen küll! Tema viina!» Aga kohe ta vakatas ja vaatas kohkunult poja poole.

Kord hilissügisel, kui isa oli tööl, leidis Ojasson toitu otsides köögilaualt ajalehe. Isa oli seda eelmisel õhtul suure hoolega uurinud. Ojasson tavaliselt lehti ei lugenud, muidu poleks isa seda ripakile unustanud.

Kahvel külma praekartuliga kukkus taldrikule tagasi, kui Ojasson luges lehest allakriipsutatud nime: Artur Liivamets.

«... pataljon «Ostland»... endine Lääne-Mihkli kiriku abiõpetaja.. relv käes... selles linnas laskis pataljon koos Saksa erikomandoga 304 maha sadu ja tuhandeid inimesi... leidmata Berjozovka külast täiskasvanuid, laskis ta maha rinnalapse ja kümneaastase tüdruku... viidi koonduslaagrist 60 naist... neil kästi endale haud kaevata... hiljem Laanpärgi nime all... tunti juhuslikult ära endise vangi, Poola RV kodaniku poolt... mõisteti surma mahalaskmise läbi... kohtuotsus on täide viidud...»

Kui isa koju tuli, tõttas Ojasson talle erutatult vastu.

Tal oli avatuna käes raamat «Mõrvarid ei pääse karistusest». Sellegi oli ta leidnud isa öökapilt raamatuvirnast. Leheküljel oli foto laipade virnast Kalevi-Liival. Esiplaanil lamas noor alasti naine, pea kuklas, käed vastu külgi surutud.

«Näe, näe, taat, see elab veel,» jutustas Ojasson luksatades. «Ei saadud korralikult pihta. Laanpärk tuleb teeb ise, tal on revolver. Varsti lastakse mind ka maha. Surmaotsus, tuleb maha lasta. Aga ära muretse, taat, ma toon sulle enne 25 000 rubla. Ma tean küll, kuhu nad selle peitsid. Siis saad kõiksugu asju osta. Ja mitu kasti õlut. Minu nahkkindad võta ka endale. Siis lastakse mind maha. Mina olen sõjaroimari õpilane. Elektrikäru. Elektritool. Klaassilmad.»

Sellest päevast, mil isa ta esimest korda siia haiglasse tõi, oli ligi neli aastat möödas. Vahepeal oli ta mõned korrad paariks kuuks koju saanud, siis, kui peas enam liiga paha polnud. Aga enamasti oli ta ikka haigemajas.

Pärast lõunat oli Ojassonil peas ikka veel paha, aga pisut vähem kui enne. Ta küsis selle Kubja käest sealt väikesest palatist pastapliiatsi. Paberit oli tal endal.

Kui arst, see pikk kurb naine, läbi söögisaali jalutas, ühe või teisega juttu ajas, astus Ojasson talle sõjamehesammul ligi ja ulatas vaikides kokkumurtud paberilehe.

«Ahah, hea küll,» ütles arst mõistvalt ja võttis lehe vastu. Ojasson andis au ja läks suitsu manguma. Isa polnud tükk aega külas käinud. Ojassoni suitsud olid otsas.

Paberilehel oli nimekiri:

1. Käerauad.
2. Jalarauad.
3. Nuga.
4. Pastapliiats.
5. Kasteet.
6. Närimiskummi.
7. Tulemasin.
8. Piip.
9. Nahkkuub.
10. Nailonmantel.
11. Raiumiskoht.
12. Kingad (harilikud nr. 44).

13. Kullakangid (80).
14. Rahapakid (25 000, Karl Ojassonile).
15. Nahkkindad.
16. Käekell (kuld).
17. Suriülikond.
18. Ühishaud.

See oli nimekiri kõigest, mida Ojasson enne mahalaskmist vajas. Sellesarnaseid oli ta haigusloo vahele kogunenud vähemalt kolm tosinat.

Insener Paberiti juhtum

Kui see lugu poleks ühelt poolt piisavalt narr, teiselt poolt piisavalt nukker, siis oleks see lihtsalt anekdoot.

Insener Enn Paberit, tol tema jaoks pöördelisel sügisel kolmekümne ühe aastane mees, töötas tänavavalgustusvõrgus, oli juba mitmendat aastat abielus, käis meeskooris laulmas (tal oli ilus mahlakas bass), luges väga palju, eelistades kõigele muule filosoofilist kirjandust neljas talle arusaadavas keeles, viina võttis pigem vähe kui mõõdukalt, suitsu tegi küll, mõistis mingi keeruliselt seletatava piirväärtuseni ka iga sorti nalja — lühidalt, ta oli üsna esinduslike näitajatega kõrgema haridusega kodanik ja elas meie vabariigi pealinnas sisukat elu, millist võinuksid kadestada paljud.

Ükski inimene pole vaba veidrustest, puudustest ja voorustest. Kui sõbrad, tuttavad või lähedased Enn Paberitile midagi ette võisid heita, siis oli see voorus, mida eksikombel võis ka puuduseks pidada. Paberit oli maksimalist. Kõike, mida ta tegi või mis temast sõltus, võttis ta vääramatuse, jubeda põhjalikkusega. Ta ei tahtnud teha nii hästi kui võimalik, ta tahtis teha paremini kui võimalik. Isegi tühiseid pisiasju võttis Paberit nii tõsiselt, et oskas mõnegi kolleegi sellega marru ajada. Nagu iga teovõimeline ettevõte, nii sai ka nende oma igapäevase postiga terve hulga sagedasti üsna vastakaid ring- ja eeskirju, ning ainuke, kes arvas olevat võimaliku neid kõiki täpipealt täita, oli insener Paberit, tootmisosakonna ülem. Veel oli häda sellega, et tema kuuldes polnud sugugi ohutu mõne elunähtuse kohta nalja visata. Kergemeelsele lõõplausele järgnes tavaliselt umbes veerandtunnine selgitus asja tegelikust olemusest.

Aga mis teha, Paberit oli Paberit ja temaga pidi leppima; ning mine sa tea, arutasid sõbrad ja kolleegid teinekord, viimati just temasarnaste najal maailm püsibki, või vähemalt mingi korralikum ja pedantsem osa maailmast.

Niisiis elas insener Paberit ühe teatava sügiseni omamoodi ilusat, sisukat ja peaaegu harmoonilist elu; kui sügavale maksimalismitaotlus ja vääramatu printsipiaalsus temas oma juured olid ajanud, ei teadnud arvatavasti ta isegi. Fakt oli see, et nende nahka läks ta elu üsna pikaks ajaks.

Mitte keegi ei käskinud ega saanudki käskida teda tol hämusel oktoobripäeval avariibrigaadiga kaasa sõita, et ühel aedlinna vähekäidaval tänaval asendada mõni iseseisvalt läbipõlenud või puruks pillutud latern uuega. Muide, need olid vanamoodsad, igava kujuga, Paberit ei armastanud neid, tema unistuseks oli linn täis pikkida saledaid ja eredaid neoonvalgusteid, aga kuna iga rivist väljalangenud valgustuspunkt mõjus talle nagu tema au haavamine, võttis ta sedagi reajuhtumit tõsiselt, ronis kahe ausa, ent laisavõitu montööri nördimuseks autosse, et tolle kitsaskoha likvideerimisel juures olla, vajaduse korral aga käedki külge panna. Füüsilist tööd Paberit ei peljanud, vastupidi, tema kui hiljutine sportlane, meistrikandidaat vehklemises, tundis selle vastu austust ja armastus.

Kõige narrim, et tema abi oligi vaja. Lampe vahetada polnud mingi probleem, ükshaaval suristas autoteleskoop posti ja puudelatvade kõrgusele, ükshaaval vahetati valgustid välja, aga siis selgus, et kohalikus lülituskilbis oli mingi tõsine ja peenike viga, laternad jäid abitult pimedaks, montööride tarkus sai pikapeale otsa, korvpallurikasvu insener muutus rõõmsaks, tõmbas heleda pintsaku asemel vatijope selga, astus lülituskilbi juurde ja võttis asja ise käsile.

Kell pool viis, kui ametlik vahetus lõppes, tegi tõsine, kergelt higile tõmbunud laubaga Paberit puhkepausi, otsis taskust paar kahekopikalist ja läks telefoniputkasse, mis oli siinsamas, salakavala lülituskilbi kõrval. Esmalt helistas ta naisele, et tuleb hiljem, arvatavasti kella kümne paiku, ning selgitas seejuures pedantselt ja põhjalikult, mis asi teda kinni peab. Teise kahekopikalisega helistas ta kultuurihoone direktorile ja palus koorivanemale edasi öelda, et kiireloomulise tööülesande tõttu ei saa ta täna kahjuks harjutusele tulla, küll aga kordab iseseisvalt oma uusi partiisid. Töölised kuulasid seda kõike pealt ja vaatasid teineteisele nukra veisepilguga otsa. Õiendama ja õigust taga nõudma nad ei julgenud

hakata, kuna teadsid insener Paberiti järsku iseloomu ja ka seda, et ülemusele polnud nende üleeilne ühine tööluus (kerged marjaveinid!) kaugeltki saladus.

Kella kümneni see ootamatu kapitaalüritus siiski ei kestnud. Paberit oli andekas insener ja väga visa inimene. Täpselt kell üheksateist nelikümmend viis võis sügispimedust ja jõledaid porilompe siunav üksildane mööduja (mine tea, võib-olla just seesama, kes linnalehte kaebekirja kirjutas, kõik võib olla, kõik võib imekombel kokku langeda) silmata vägevat misanstseeni otsekui mõnest suurejoonelisest kaasajateemalisest vabaõhuetendusest, otsekui öistelt filmivõtetelt: autotulede täisvalguses müttab avatud lülituskilbi kallal pikka kasvu elegantne noormees, lips üle õla, valge triiksärk seljas, selle rinnaesine õilsaid õliplekke täis, hoolikalt viigitud püksid poole sääreni mudased; noormehe selja taga kössitab vatikuues mehike, külmavõetud, nohune ja armetult ilmetu, — et oma kohalviibimist kuidagi õigustada, valgustab ta taskulambiga juhtmete, lülitite, releede imerägastikku; juhuslikult pilku tõstes võinuks too mööduja märgata veel üht meest, kelle sigaretituluke võbises jaaniussina maa ja taeva vahel, vihmasabina ja tröostitu oktoobripimeduse sees. See kurb inimene seisis teistest unustatuna autotõstukis.

Üle tänava, läbi vihma ja sügise, läbi kahinate ja porivulksatuste, läbi kaugete koerte kartliku hala ja veel kaugema magistraali mühina kostis ilus mahlakas bass:

«Mississippil, näe, lodjad veavad seal vilja valgele . . .»

See kõik oli natuke segane, kuid omamoodi kaunis.

Andmata mööjudajale aega järele mõelda, sündis kohe midagi palju kaunimat: äkki süttis terve vagura tänava pikkuses piibelliku resoluutsusega täisvalgus. Selline kollakas, võimas ja lohutav. Ei ole piire inimvõimetel, tõsijutt! Mööduja aga, kes nüüd kõigest aru sai, kaotas asja vastu huvi, ja kuna ta nüüd jälle lompi nägi, tõttas edasi, oma õhtusöögi ja televiisori juurde, ilma et oleks märganud määritud triiksärgis võlurile, kes oli talle pealegi priikontserdi andnud, lihtsa ja inimliku «aitähigi» öelda. Ent oh kuidas oleks see Paberitile ära kulunud, sest seda sõna ei saanud ta enam kaua kuulda . . .

«Korras, mehed!» ütles insener Paberit, ajas vettinud pintsaku ja märja mantli selga, surus kaabu pähe ja lisas teatava uhkusega:

«Omavahel öeldes kartsin tõesti, et siin võib üheksakümneni minna. Vaadake, mehed, need neetud... (järgnes kolm minutit oskussõnu, millest töömehed midagi aru ei saanud, ammuks siis lihtne inimene, igapäevane valgusetarbija)... ja seda ma ütlen, need tuleb juba järgmise kvartali algul välja vahetada, kahjuks pole praegu summasid.»

«Sõidame siis,» ütles ta sigaretti süüdates. «Te viskate mind ehk koju, eks? See jääb tee peale. Naine ootab.»

«Aga mina?» kostis selle peale taevast, läbi vihmasabinas veikleva salapärase roheka kuma.

Insener Paberit hakkas naerma, seda tegi ka teine mees, kuigi hambaid plagistades ja natuke tujutult, siis lasti unustatud montöör sujuva surina saatel jälle alla, istuti üksmeelselt autosse ja sõideti minema.

Paberit astus oma maja ees maha, ütles meestele heatujuliselt, et need võivad homme puhkepäeva võtta, kuigi, hm, tjah... need humoorikad häälitsused vihjasid hiljutisele tööluusile (kerged marjaveinid!), pühkis kingad restil puhtaks, läks mööda treppi üles ja astus koduuksest sisse, et veenduda, kuivõrd narrid ja ekslikud võivad olla meie kõige kindlamadki arvamised näiliselt täiesti kindlatest asjadest. («Korras!» «Naine ootab!»)

Et Karin, ühe esindusateljee meesterätsep, oli peaaegu loomingulist laadi elukutsest tingituna natuke anarhist ja natuke boheemlane, see oli Paberitile hästi teada ning ta oli sellega ka mõningal määral harjunud. Ikkagi lähedane inimene, oma naine. Nüüd selgus kuidagi väga järsult ja ootamatult, et polnudki oma naine, vähemalt mitte ainult tema oma.

Lühidalt oli asi nii, et ninaotsani teki all, vaatasid siseneja poole kaks kaunis kohkunud silmadega inimest: tema naine Karin ja tema parim sõber Kalju. (Kursusekaaslane, kes töötas elektrijaamas, oli natuke anarhist ja natuke boheemlane.) Väikese toa intiimset interjööri täiendas veel õige vähesel määral pruugitud pudel konjakit, samuti kaks väga elegantset pokaali ja kaks peenest portselanist kohvitassi. Hea maitse kuulus Karini loomuse ja elukutse juurde.

«Tere,» ütles parim sõber Kalju, ja tunnistagem, see polnudki nii rumal, sest mis tal antud olukorras ikka üle jäi? Tõsi, samas kõõritas ta tahtmatult seinavaiba poole, mida kaunistas haljas rapiir.

«Tere õhtust,» ütles Paberit ja võttis istet.

Karin ei öelnud esialgu midagi.

«Nagu näed...» ütles Kalju sosinal ja sulges silmad. Ta oli peaaegu pool elu, TPI esimesest kursusest alates uskunud Ennu õilsasse ja ilusasse iseloomusse, kuidas võis ta nüüd viivukski arvata, et sõber on võimeline torkama mõõgatera lamaja alasti ja alandlikku ihusse, kuigi tal võis selleks olla üsnagi mõjuv põhjus! Ja Kalju avas uuesti silmad.

«Jah, nagu näed...» häälitses nüüd ka Karin ja tegi mingi ebamäärase liigutuse, mida võis tõlgendada nii õlakehitusena kui ka lihtsa nihelemisena. Tumešatään, kartmatu, anarhistlik Karin oli samuti rapiiri poole vaadanud. Kõige esimesest ehmatusest üle saanud, mõtles ta endamisi, et Enn on siiski tossike.

Ainuke, kellel polnud rapiirist sooja ega külma, oli insener Paberit ise. Tema silus oma märga kuuekäist, silmitses hindavalt konjakinatüürmorti, ja talle sai kuidagi väga lihtsalt ja väga argiselt selgeks, kes peitus ühe Karini kooliõe isiku taga; too kooliõde, kes oli sattunud külla just siis, kui Paberitti kodus polnud, kooliõde, kes unustas maha poolikuid konjakipudeleid ja lillebukette, kes ei tarvitanud huulepumatit ning tõmbas paberosse, see salapärane kooliõde ja lootusetult hajameelne Karin veeretasid meenutusheiet ikka just siis, mil Paberit oma linnajao kultuurihoones lootustandva koorisolistina harjutas ülemise registri keerukaid käike, mil ta vihaselt ja januselt põristas tuntud neegrilaulu:

«Veekandja, kus sa viibid...»

Inimene peab seltskonnas ometi midagi rääkima, mõtles Paberit seejärel, viskas jala elegantselt üle põlve ja hakkas abielurikkujate jubeduseks üksikasjalikult pajatama möödunud tööpäevast, tehnilistest üksikasjadest ühe teatava lülituskilbi juures, millest ta parim sõber Kalju mõnes teises olukorras oleks hästi aru saanud, nüüd ei taibanud aga mitte mõhkugi. Karinile kui peaaegu kunstiinimesele, kes tegi pintsakuid rahvakunstnikele ja ministriabidele, oli mehe jutt umbes nagu portugali keel, mida ta loomulikult ei osanud. Üsna pea hakkas tal otsa saama seegi raasuke trotsi, mis abikaasa ükskõiksus rapiiri vastu oli tekitanud. Kurguni teki all, häbiväärselt

arastunud ja juhmistunud armukese kõrval, iitsatas nüüd see muidu kartmatu ja anarhistlik naisuke hädiselt:

«Nüüd me peame vist küll ära lahutama...?» (Mille peale Kalju tahtmatult võpatas, kuna ka tema oli abielus ja elas pealegi uhiuues kooperatiivkorteris.) «Aga ole ometi nii hea, Enn, lase mul midagi selga tõmmata...»

Paberit ei vaadanud naise poolegi, vahtis hoopis innustunult aknasse ja jätkas žestikuleerides:

«Ja vaat just siis, kui ma hakkasin lootust kaotama, sain ootamatult krutski kätte... Eks see B-bloki skeem, seda on aja jooksul mitu korda muudetud, kujutage pilti, just seal see oligi...»

Ning ta jätkas oma värvikat jutustust hetkeni, mil maa ja taeva vahele unustatud montöör oli ennast alla palunud võtta.

Karin hakkas nutma. Kalju lamas, silmad kõvasti kinni pigistatud, ta oli hulk aega tagasi kõigele käega löönud ja hakkas vaguralt jaburaks minema.

«Loll,» nuuksus Karin vihaselt ja lootusetult, «mis häda sul küll sinna minna oli, ise oled niisama hästi kui peainsener, tulnud kella viieks koju nagu iga teine mõistlik inimene, kas ma siis oleksin hakanud Kaljule helistama, mõtle ise. Või olnud siis kümneni, nagu sa lubasid. Nüüd rikkusid kõik ära!»

«Vana, tead,» pobises Kalju mingi imeliku kõhuhäälega, «ega see pole niisama. Ma olen juba ammu tahtnud sulle rääkida. See on kestnud juba pool aastat, see on väga tõsine asi. Elu on selline. Hirmus tõsine teinekord, vana.»

«Sina, kõnn, oled nüüd igatahes vait!» käratas Karin.

Paberit aga kõhatas asjalikult, mõtles järele, kallas endale pitsikese konjakit ja jõi selle ära. Isegi nägu ei krimpsutanud. Samal rahulikul moel läks alla ka teine pitsitäis. Kolmas... Kuuenda pitsi juures hakkas Karin kangesti kartma. Nagu öeldud, oli Paberit väike viinavõtja ja pealegi pool päeva söömata.

«Enn, võta vähemalt sidrunit peale, kuuled! Enn, köögis on võileibu!»

Sidruniviilu võttis Paberit siis, kui konjakipudel tühjaks sai. Üheksanda pitsi järel. Seejärel ta tõusis, astus esikusse, surus kaabu pähe, tõmbas mantli selga, ütles üle ukse viisakalt head õhtut ja astus välja.

Paberitil oli vaja midagi teha.

Oma maja läheduses, raagunud sirelipõõsaste varjus leidis Paberit hõbemusta, kuidagi kriminaalselt helkivate külgedega mootorratta «Pannonia». See kuulus kahtlemata ta parimale sõbrale ning ennist polnud ta seda märganud sel lihtsal põhjusel, et tal polnud vaja seda märgata. Nüüd võttis Paberit ilma vähimagi kõhkluseta rattal sarvist ja veeretas selle sadakond meetrit kodukoldest eemale. See tulenes asjalikust kaalutlusest lähedasi inimesi käivituva mootori põrinaga mitte ehmatada, kuna üldiselt teati, et juhilube tal pole, rääkimata sõiduoskusest.

Viimane asjaolu ei teinud Paberitile mingit muret, pealegi oli ta keskkooli eelviimases klassis autotunnis teinud tervelt kaks tiiru ümber spordiplatsi koledasti pläriseva K125-ga, ilma et oleks seejuures kordagi kukkunud või kartma löönud. See mälestus mõjus julgustavalt. Pealegi leidis Paberit, et TPI lõpetanud võimekas insener lihtsalt peab hakkama saama sellega, mida oskab iga piimahabegi.

Süütevõtmeks sobis jupike vasktraati. Selgus, et mootorratta käivitamine oli käkitegu. Edasigi laabus kõik nagu muinasjutus või meeldivas unenäos. Paberit kohe nagu teadis, mingi tark hääl tema sees, kas kõhusopis või siis seljaajus näis täpselt ette ütlevat, mida teha ja kuidas olla. Ja nii kihutas ta — kaabu silmil ja hõlmad selja taga — kaunis sihikindlalt südalinna poole. Kõik kuusteist hobujõudu, mis mahtusid kriminaalselt helkivasse mootorrattasse, kuuletusid talle esialgu laitmatult — küllap lihtsalt jahmatusest. Paberiti meel oli kuidagi väga kerge, kõrvus tinises särtsakas marsiviisike filmist «Sild üle Kwai jõe». Edasi, aina edasi läks Paberiti sõit läbi linna, hinges äratundmine millestki väga mehisest ja uljast, kauboidest, musketäridest, mereröövlitest, kiirusest, ohtudest, püstolipaukudest...

Südalinna ta enda ja küllap nii mõnegi koperdise õnneks ei jõudnud. Ja seda mitte seepärast, et kuusteist müristevat hobujõudu oleksid jõudnud arusaamisele sõitja täielikus võhikluses, vaid «Õhtulehe» sabas väikese kirjaga trükitud täitevkomitee järjekordse otsuse tõttu, mis oli üleöö keelanud ühel tänaval sõitmise seoses kanalisatsioonikraavide kaevamisega, ja paraku jäi see tänav Paberiti marsruudile. Selliste altvedamiste vastu pole kindlustatud ka staažikad sõhvrid, mis siis rääkida naiivse

hingega algajast, kes usaldab ennast tänavate enamvähem sileda katte, mitte aga arusaamatute liiklusmärkide hoolde. Nii järgneski ilusale sõidule sujuv, graatsiline ja üllatavalt pehme saltomortaale ja mõlemad, nii Paberit kui ka «Pannonia» maandusid õnnelikena, tervetena, rahulolevatena — üks ühel, teine teisel pool kraavi.

Aga just sel rõõmsal hetkel sai vedamine otsa. Sugugi mitte maa alt, vaid põiktänavast kihutas sündmuspaigale kollane auto, ja veel enne kui Paberit ennast korralikult istuligi oli jõudnud ajada, tuvastasid kolm karmi mundris noormeest joobeseisundi (aste täpsustamata). Konjak, nime poolest küll õilis jook, ei lõhna sellepärast teistest vähem.

Noormehed, millegipärast kõik lühikest kasvu, uhiuute sinelite tõttu kuidagi eriti jäigad ning paindumatud, hakkasid Paberitti noomima, nii ja naa, vaat kus lugu, ja lubasid teil ilmselt ka pole . . .

«Lollid, mis ma siis tegema pean, kui naine lööb litsi?» imestas Paberit.

Kuna mundris noormehed paraku kuigi palju eesti keelt ei osanud, mõistes süüdlase jutust vaid kahte sõna, nimelt esimest ja viimast, siis solvusid nad väga. Paberit ei saanud täpselt aru, kas see oli džuudo või sambo, mille abil ta silmapilkselt kollase auto tagaosas istus, metallistmel, luku taga, silme ees kanavõrguga kaetud aknake.

Vähekese aja pärast sõidutati ta täie vungiga ühte kõrgete puude all paiknevasse haiglasse, millest ta seni oli vaid üht-teist kuulnud. Miilitsad otsisid tükk aega valvearsti taga, viimaks too leiti, suur, tusane, vurrukas, natuke hülge moodi mees. Arst käskis Paberitil ühes hämaras koridoris mööda põrandalauda kõndida, aga see oli nii tobe ettepanek, et Paberit keeldus. Siis lasti tal ühte pisikesse klaastorusse puhuda. Valge vatitops toru põhjas muutus süngelt lillakasmustaks. Arst ohkas ja teatas, et Paberitil on raske joobeaste. Paberit oli enda peale väga uhke.

Öö veetis ta miilitsajaoskonna arestikambris. Kui tal igav hakkas, siis asus ta harjutama «Veekandjat» ja «Mississippit». Nalja pärast proovis ta ka Benno Hanseni ja Ivan Rebrovi poolt kordumatuks lauldud «Ma tulen keldrist sügavalt». Korrapidaja oli vist muusikasõber, ta astus korraks kambriuksele ja küsis südamlikult:

«Kas laulja?»

«Mingil määral,» vastas Paberit.

«Kas solist?»

«Mingil määral.»

«Kas Filharmoonias?» Leitnant toetus õlaga uksepiida najale.

Aga Paberit ütles ausalt välja oma koori igava ja pika nime.

«Sedasi, sedasi . . .» Leitnant nohises pettunult. «Hea küll, magage nüüd ennast klaariks.» Kambriuks sulgus ja võti ragises.

Oleks Paberit valetanud, et laulab «Estonia» kooris, võinuks ta sellest ebameeldivast loost kerge ehmatusega välja tulla, ja mine tea, viimaks veel samal ööl koju pääseda, kõik on võimalik, kui miilitsaleitnandid armastavad muusikat ja bassilauljaid. Aga Paberit oli Paberit ja koju minna ei tahtnud ta hoopiski.

Hommikul oli ta natuke mõtlik, kui talle öeldi, et nüüd tuleb kohtuniku juurde minna. Aga mis seal ikka, kui minna, siis minna, seadus on seadus, seadust peab täitma, pealegi oli ta natuke uudishimulik, kuna polnud veel kordagi kohtulaua ees seisnud.

Kõik, mis järgnes, valmistas pettumust. Ei mingit kohtukulli ega talaari. Päris harilikus toas istus päris harilik tänavariietuses naine, ilmetu ja ebamäärases eas. Paberit poleks kuidagi osanud arvata, et nii hariliku naisterahva sisse mahub nii palju pahameelt ja õelust.

Asjaosaliselt midagi küsimata põrutas see pisike naisterahvas otsekui karupüssist: ärandatud mootorratas, juhilubade puudumine, purjuspäi juhtimine, avarii tekitamine, teenistusülesandeid täitvate miilitsatöötajate solvamine ebatsensuursete väljenditega — ühtekokku lausa kriminaalasi, kui nii võtta, esimeseks korraks aga viisteist ööpäeva aresti administratiivkorras, häbi, ise veel kõrgema haridusega juhtiv töötaja. Kõik, punkt, kes seal järgmine on?

Paberit sõidutati vanglasse. Hea seegi, polnud tarvis koju minna. Muidu oli ta kõigega päri, ainult siis, kui tal hakati juukseid maha ajama, üritas ta asjale printsipiaalselt läheneda.

«See pole sugugi õiglane, et ühe asja eest karistatakse kahekordselt,» seletas ta valvurite ja kaaskannatajate naerumõrina saatel.

«Sina, insener, võiksid küll jumala rahus vakka olla,» arvas seepeale saatevalvur. «Sul on nii palju patte hinge peal, et õigupoolest tuleks sind kolm või neli korda ühtejutti kiilaks pügada.»

Paberit mõtles järele ja leidis, et valvur on õiglane mees.

Suures üldkongis oli palju rahvast ja päris huvitav elu. Peaaegu kõik mehed kurtsid, et on oma päevad saanud lausa ilmaasjata. Mõni teatas, et kannatab kisendava ülekohtu all. Ainult üks väga väikest kasvu mees, tubakakioski müüja, oli karistusest siiras vaimustuses. Ta oli saanud viis päeva naise peksmise eest.

«Kujutage ette, ükskord ometi läks see ka minul korda,» rääkis ta r-i pudistades särasilmi. «Mu naine kaalub täpselt sada kuusteist kilogrammi.»

Paberit sai kõigiga kenasti ja sõbralikult läbi, õhtuti aga andis soovikontserte ja võitis kiiresti üldise armastuse ning lugupidamise.

Nii möödusid reede, laupäev ja pühapäev. Mehed kambris olid nagu mehed ikka, mis sest, et eluviperuse tõttu nudipäised ja mõnevõrra rusutud. Paberiti enda meel oli muretu veel kaheteistkümneks päevaks, nagu ta arvas. Töölt teda vaevalt lahti lastakse, käskkirja võtab ta vastu rahulikult nagu mees, kes teab oma süü tegelikku suurust. Oleks tal siin lubatud kirjavahetust pidada, palunuks ta üht oma vendadest käia ta väheste asjade, paari ülikonna ja kingapaari järel ning need vanematekodusse toimetada. Edaspidi pidi tulema uus ja klaar elu, mille sisuks sedapuhku ainult töö ja lemmikharrastused.

Ent jällegi pidi Paberit julmalt eksima. Tal õnnestus selles suures kongis veeta napilt viis päeva.

Esmaspäeva hommikul hõigati neid nimekirja järgi grupikaupa kordidori. Mehed jaotati mitmesuguste tööde peale. See rõõmustas Paberitti. Tal oligi juba natuke igav hakanud. Nüüd sattus ta kuuemehelisse gruppi. Mingi saateleht peos, segis nende ümber keegi arglike silmadega tüse onuke ehitusmaterjalide laost. Soged, baretid ja kaabud sügavalt nudipähe tõmmatud, ronisid mehed veoauto kasti. Oli kena päikeserõõsk hommik, meeste meeleolu peaaegu ülemeelik.

Peagi olid nad kohal. Ladu asus hõreda männiku serval, ilmselt nii uus, et sel polnud õiget piirdetaragi. Kas

sel või mõnel muul põhjusel, igatahes käitus tüse onuke arestantidega lugupidavalt ja pugejalikult, andis iga kahe mehe peale paki «Priimat», tõi uued puldankindad ja presentkuued. Neil tuli hunnik telliseid riita laduda.

«Vaat see juba läheb,» kiitis keegi kelner, kes oli elukeerisesse sattunud otse tööülesannete täitmisel ja kandis seega tööriietust, musta smokingut.

Tellisekuhi oli Paberiti meelest tagasihoidlik, kuue mehe tarvis jätkus siin vahest neli tundi tööd. Sedasama toonitas ka onuke, kes lubas neid töö ühele poole saamise järel oma asju ajama minna — tingimusel, et kell kuus ollakse siinsamas lao juures tagasi. Teetermos ja kuivpajuk oli neil vanglast kaasa antud.

Paberit otsis välja mõned tõhusad latid, seadis need kohakuti ja hakkas pihta. Kelner ja veel kaks meest tulid kohe ligi. Aga ülejäänud kaks, muide kaunis noored mehed, mõlemal seljas mingid hallid tunked, loivasid pisut eemale, lõid suitsud näkku, otsisid mugava sooja nurgakese ja hakkasid peesitama. Paberit vaatas neid imestunult ja küsis, miks nad ennast teistest paremaks peavad.

Noormehed silmitsesid teda igavledes nagu koort limpsinud kõutsid nälginud põldhiirt.

«Ära sa neid parem torgi, need on blatnoid,» sosistas kelner. Ja telliseid ladudes rääkis, mis ta noormeestest teadis. Mõlemad vabanesid ühel päeval kolooniast, mõlemal oli kolmas karistus seljataga. Enne ärasõitmist ostsid nad lähemast poest kümmekond pudelit veini ja läksid neid üle müüri mahajäänud kambameestele pilduma.

Nemad neljakesi ladusid telliseid, eilsed kriminaalvangid aga, ühe nimi Jaan, teisel Ivan, laulsid neile otsekui muusikaliseks taustaks rämeigatsevalt ja vastikult inisedes:

«On saatusel rattad
ja ratastel vagun
ja vagunil trellid . . .»

Ja veel:

«Bandiidi kiindumus on äge,
Aljona, kaunis filoloog,
kas mõistad minu armuväge —
või räbalad on homme sinu lood . . .»

«Vaat niimoodi, insener,» ütles Jaan ühe kuplee lõppedes ja vaatas Paberiti poole.

Paberit ei teinud väljagi, ladus punaseid telliseid korralikku riita. Lõunaks oli töö tehtud. Oli näha, et onuke kannatas ja kahetses, vaatas hädiselt ringi, tööd oli laoõuel veel küllaga, siis aga ohkas ja lubas mehed minema. Kõige esimesena kadusid Jaan ja Ivan.

Paberit ei tahtnud kuhugi minna. Ta uitas niisama männiharvikus, silmitses üksikuid tohletanud seeni, vahtis pilvi ja mõtles, kuidas töö juures lood on. Viimane asi tegi talle muret, ta kartis, et tema äraolekul keeratakse kõik vussi.

Õhtuks oli kelneril kulunud punane dress seljas ja meel päris rõõmus. Naine oli nutnud ja lubanud talle andestada ning tema juurest mitte ära minna tingimusel, kui ta kelneriameti maha paneb ja jälle autojuhiks hakkab.

«Ja tead, hakkangi!» rääkis kelner. «Mu naine on ikka täitsa eit. Hakkan jah jälle autojuhiks, siis ei pea iga päev jooma. Ma lähen purjus peaga lolliks ja pealegi on mul allergia.»

Ivan ja Jaan sekeldasid oma naridel, tõid suure kruusitäie vett, lahustasid selles hulk aega mingeid tablette ja olid umbes veerand tunni pärast näost hallid ning otsekui kõvasti purjus.

Paberitile, kes neid teraselt vaatas, ütles Jaan pehme keelega:

«Vaat nii, insener. Ole nii suur ülemus kui tahad, siin majas oleme meie omaette härrad. Siin majas meid puututa ei tohi. Isegi paha pilguga ei tohi meie peale vaadata, me võime kergesti solvuda. Siin sina ülemus ei ole.»

Muud erilist sel õhtul ei sündinud.

Aga konflikt oli eos.

Järgmisel hommikul hõigati kuus meest täpselt eilses koosseisus koridori.

Seekord viidi nad staadionile. Tribüünitagusel platsil tuli kaevata kindel jagu kraavi. Noorepoolne mees, staadioni majandusülem, kes neile töö kätte juhatas, oli napisõnaline ja resoluutne. Tema käsud kõlasid nagu peatreeneri juhtnöörid enne otsustavat maavõistlust, kus kaotaja jaoks pole armu.

«Kuulsin, et olete insener. Teie vastutate. Nimetan teid brigadiriks. Kontrollin isiklikult. Kui töö ei rahulda, teatan sellest kinnipidamiskoha administratsioonile.»

Paberit noogutas tõsiselt. Staadionimees meeldis talle

eilsest onukesest märksa enam. Oli tunda kindlat joont ja täpset eesmärki. Kuigi Paberit tavalises olukorras oli mehest mitu ametijagu kõrgemal positsioonil, siis nüüd respekteeris ta teda oma vaieldamatu ja kiiduväärselt asjaliku ülemusena täiel määral. See oli loomulik, kuulus Paberiti õiglase ja klaari maailmapildi hulka ning täitis meeled energia ning teotahtega.

«Ma vajaksin teodoliiti ja nivelliiri,» ütles ta.

Staadionimees otsekui heitus pisut. Kortsutas kulmu, vaatas platsi. Paberiti pilk oli selge ja puhas, staadionimees ei osanud sealtki midagi santi või solvavat välja lugeda. Paberit sai nõutud instrumendid.

Üks TPI lõpetanu oskas nendega loomulikult külma rahuga ringi käia. Ajutise ülemuse terava, ent nähtavasti täiesti asjatundmatu silma all toimetas ta kelneri abiga kiiresti tarvilikud mõõtmised, märgistas lippidega tulevase kraavi sirged kontuurid, jaotas selle võrdselt kuude ossa ning andis meestele kirkad ja labidad kätte. Kuni staadionitöötaja juures seisis, võtsid Jaan ja Ivan tööriistad sõnatult vastu ja asusid isegi neile määratud kohtadele. Mõni minut seisis ametimees juures ja vaatas range pilguga pealt, otsekui puuduks tal veel kindel usk, kas need mehed üldse kirka ja labidaga ringi käia oskavad. Ilmselt jäi ta rahule, muutus vähem ametlikuks, astus viimaks Paberiti juurde, kõhkles hulk aega ja torkas talle poolsalaja paki sigarette pihku:

«Ma tean küll, et see pole ette nähtud, pealegi olen ma ise nikotiini vaenlane. Aga eks me kõik ole inimesed. Suitsupausi ärge siiski väga tihti tehke. Ikka jõudumööda. Pinnas on siin raske, seda küll. Tulen enne lõunat teid kontrollima.»

Paberitil oli selline hea tihke tunne, nagu räägiks temaga mõni lähedane sõber, oma vend või koguni tema enda parem mina.

Niipea kui ülemuse rühikas kogu tribüünialusesse ruumiderägastikku oli kadunud, viskasid eilsed blatnoid labidad käest ja kõmpisid lähima pingi poole, kus ennast lösakile viskasid. Tööd katkestamata, isegi nende poole vaatamata pidas Paberit maha järgmise kõne:

«Eile te ütlesite, et ma pole teie ülemus. Siis vastas see tõele. Praegu kuulsite oma kõrvaga, ét olen tänaseks lühikeseks päevaks teie brigadir. Nii et paluksin kuule-

tuda ja lugu pidada. Ei soovi? Mis siis ikka. Te näete ilmselt isegi, et see pole eilne telliseladu. Siin on kuuele mehele kõvasti rabamist, et normiga toime tulla. Neljast rääkimata. Pinnas on kivine ja savine. Me kõik oleme praegu ühesuguses olukorras, ja ausalt: mind ei huvita üldse, mis põhjusel keegi siin on. Nii. Aga kui teil tõega jätkub südametunnistust meie turjal liugu lasta, ei saa ma seda teil ära keelata. Mul on sellisel juhul teile üksainus palve, väga väike ja teile kindlasti vastuvõetav palve: kaduge meie silmist. Tean, et kardate staadionitöötajaid. Mis parata, aga teie eest ma kostma ei hakka. Nii, ja nüüd laske siit jalga. Enne lõunat ärge siia nägu näidake. Kes tuleb varem kui pool üks, ma kordan, pool üks, ja astub mulle ligemale kui kümme sammu, selle pea löön kangiga lõhki. Seda ütlen teile kui teie tänane brigadir, ütlen kui põhiliselt korralik inimene ja kui Enn Paberit, kes oma sõnu ei söö.»

Vastu ootusi ei kostnud Jaan ja Ivan midagi, tõusid üles ning läksid parki.

Paberit mõõtis tööotsa nüüd nelja jakku. Teised nurisesid:

«Kuradi lugu küll, meie oleme siin ausad pisihuligaanid, mis häda meil ennast kahe varga või kõrilõikaja pärast katkestada? Me oleksime pidanud neile kere peale andma. Meid on siin poole rohkem.»

«Ja kas nad siis oleksid tööle hakanud?» küsis Enn Paberit tõsiselt. Tal oli selles asjas kogemusi. Ajutine brigaad tajus juhtiva töötaja joont ja tarkust, tema tegelikku väge ja tagamaid, ei lugenud see enam ühti, et brigadiril oli samasugune nudipea kui teistelgi. Nagu öeldakse, kindrali tunneb ära ka saunas. Autojuhist kelner oli tubli ja arusaaja mees selletagi, teised kaks said samuti varsti asjast aru.

Pinnas oli aga tõega ränk, tööd tuli teha vihase armastusega, peagi liimendasid turjad, peagi olid paksemad rõivatükid seljast heidetud. Kui peopesad juba kurjasti tulitama hakkasid, kuulutas Paberit välja suitsutunni. Ta manitses mehi:

«Tõmmake nüüd midagi õlgadele, muidu saate radikuliidi.»

Mehed vaatasid teda aukartusega ning täitsid lahke

soovituse nagu kroonukäsu. Seejärel andis Paberit igale mehele ühe sigareti.

Suitsu tehes ja rahulikult ümbrust silmitsedes rääkis Paberit:

«Mina leian, et mind isiklikult pole millegagi solvatud. Kõik on õige ja õiglane, nagu kokkuvõttes kõik siin maailmas, kus valitseb imepärane tasakaal. Kui mu sõber pruukis mu naist, miks ei võinud siis mina tema mootorratast pruukida? Kas ma ta ratast natuke rikkusin, on veel teadmata, samas on täiesti kindel, et tema minu naise ära rikkus, kuna mulle see naine enam ei kõlba. Kes meist selle tasakaaluka valepruukimise juures suurema rahulduse sai, on samuti veel teadmata. Seda peame sõbraga kunagi arutama. Üleüldse, see, et ma tegelikult sõita ei osanud, pole mingi argument, sest kes võib teada, kas tema oskas minu naisega ringi käia? Mina olen seda naist ju palju kauem tundnud. Kukkumine ei tule samuti kuigi tõsiselt arvesse, see on rohkem loodus- kui liiklusõnnetus. Isegi autoinspektor võib kukkuda. Natuke nõrk koht minu juhtumis on see, et ma olevat miilitsaid solvanud. Mul ei tulnud see mõttessegi. Aga paljugi mis pimedas ja puuduliku keeleoskuse puhul ette võib tulla. Nii on lood. Mehed, pange tähele: ka arusaamatused kuuluvad üldise tasakaalu hulka. Halb on muidugi, et ma nüüd ei saa mõnda aega täita oma otseseid, küllaltki vastutusrikkaid tööülesandeid. Näiteks vaatasin ennist staadioni värava laternaid, vähemalt pooled peab välja vahetama, aga ma ei saa siit kahjuks töö juurde helistada. Näete, milline seos! Kui inimene kui üksikolend saab hingelise trauma ja sooritab selle mõjul tasakaalutu teo, mõjub see otsemaid ka tema ühiskondlikule minale. Antud juhul ei saa ma tööle minna ega helistadagi, kuigi ma seda väga soovin, mis sest, et saan seal käskkirja ja alluvad võivad mõneks ajaks mu vastu lugupidamise kaotada. Ent kui rangelt võtta, pole mina situatsiooni otsene tekitaja, vaid pigem selle tagajärg. Kuigi ma suhtun väga mõistvalt isikuvabadusse, muu hulgas vabadusse valida endale voodipartnereid, ei tohiks naised riiklikku kasu silmas pidades mehi petta, nagu ilmekalt näitab ka minu juhtum, sest selle all kannatab üleüldine töörütm, aga kui võtta laiemas mastaabis ja oletada, et ühel heal õhtul petavad kõik naised oma mehi, siis kannatab terve riik

ja võib juhtuda katastroof. Hea küll, lähme teeme nüüd edasi.»

Mehed vaatasid teda imetlusega. Nii tarka juttu oli kosutav kuulda.

Jälle algas vihane rügamine, raksatasid kirkad, krigisesid labidad. Juba kippusid peopesad villi, juba hakkasid laubad pärlendama — ja siis ilmusid välja blatnoid. Mehed olid mingist saladuslikust allikast, mis allatuult kangesti kölni vee järele lõhnas, kõvasti kuraasi rüübanud. Näod olid punalapilised, silmad kissis, lõuapärad teatraalselt pingul. Nad kõndisid väljakutsuvalt lähemale, Jaan ees, Ivan kannul.

«Bandiidi kiindumus on äge,
Aljona, kaunis filoloog,
kas mõistad minu armuväge —
või räbalad on homme sinu lood . . .»

Paberit katkestas töö ja ajas end aeglaselt kirka najale toetudes sirgu. Ta oli pikk, sihvakas, rahulik nagu James Bond, ümara nudipea tõttu paraku sarnasem küll Fantoomiga.

«Mõned mehed ei tunne kella. Poole üheni on veel paar tundi.»

«Mine persse, insener, meie oleme seal, kus ise tahame,» ütles Jaan, vaimne eestvedaja, ja näitas Paberitile keelt.

«Ära sa enam lähemale tule,» soovitas Paberit. «Mina pean oma sõna. Ma annan teile veel kord võimaluse kaduda. Oletame, et teil on kehv ajataju. Käekelli meil ju kellelgi pole. Laske uuesti jalga.»

Aga Jaan oli nüüd nagu hullust koerast puretud. Kõhna ja määrdunud hanekaela väänutades trügis ta aina ligemale, külg ees, rusikas trääsas.

«Voh! Kas oled näinud? Meie Vankaga oleme sinust, kuradi fraierilõustast, mitu päeva varem vanglast väljas. Tahad, korraldame sulle Kalamaja surnuaial säherduse meeldejääva randevuu, et pärast otsid kolm päeva tikutulega mööda kõiki põõsaaluseid oma kõntsaseid pugejahambaid taga? Tahad?»

«Kui sa, mees, vaat üle selle puulehe seal astud, pean ma oma lubaduse täitma,» ütles Paberit väga tõsiselt.

«Kuradi fraier, avariitegija, tsiklivaras, tallalakkuja, peldikuinsener, sitapea!»

«See ei loe. Vaata seda puulehte!»

«Selle sinu kuradi puulehe trambin ma nagu nalja . . .»

Puuleht jäi trampimata. Kõik sündis nii, nagu Paberit oli lubanud. Täpse vehklejasööstuga viskus Paberiti treenitud keha üles, kergelt nagu kasevits karjapoisi käes tõusis õhku tinakarva kirgas ja järgmisel hetkel selitas Jaan maas, silmad jõllis, suu pärani. Ivan hakkas nutuselt appi karjuma ja jooksis minema. Teised tõttasid Paberiti juurde.

«Miks sa seda tegid? Miks sa seda ometi tegid? Mees, mees, ise rääkisid nii tarka juttu!» Kelner oli täielikus hüsteerias.

«Sest et ma lubasin,» vastas Paberit kaunis rahulikult.

«Mees, mees, nüüd lähed sa selle loodri, selle kõrilõikaja, selle jätise pärast eluks ajaks kinni! Mees, mees, sa lõid ta ju surnuks!»

«Kahjuks mitte,» ütles Paberit, olles lamaja asjalikult üle vaadanud. «Ma lõin väheke viltu. Õlg peaks küll kaunis sodi olema. Asi seegi.»

Ta pööras ümber ja läks rahulikult kraavi kaevama, nagu poleks midagi erilist juhtunud.

Sedapuhku teda vanglasse enam ei sõidutatudki, kuigi ise arvas, et otseteed ja kõige hämaramasse üksikkongi. See oli hoopis uut moodi asutus, kus ta nüüd kaks ööpäeva veetis ja ajaviiteks bassipartiisid harjutas. Seda nimetati vangistuseelseks kambriks. Ta ootas prokuröri sanktsiooni oma areteerimise kohta. Kuna kong asus miilitsavalitsuse hoones ja hea söökla oli lähikonnas, osutus lõunane supp tublisti maitsvamaks vangla omast. Muid erilisi muljeid tal sealt kaasa võtta polnud. Ülepea oli Paberit üsna rahulik, ainult see tegi tõsist meelehärmi, et oma töökohast oli ta nüüd kindla peale lahti. Aga ometi ei mõelnud ta kordagi, et on selle lontrusega valesti talitanud. Ta oli varemgi väitnud, et lurjused tuleb lihtsalt maha lüüa, nüüd oli siis tegudeni jõutud, muud midagi.

Kolmandal hommikul kamandati ta kinnisesse autosse. Kaua tal oletada ei tulnud: värav, kust sisse pöörati, paistis läbi kitsukese aknapilugi armas ja tuttav. Just siit oli kõige lähemas minevikus alanud tema kolgatatee.

Haiglas kohanes ta ruttu; mõne aja möödudes tunnistas ekspertiisikomisjon tema teo süüdimatuks; selge, et uute arusaamatuste vältimiseks pidi ta veel ravile jääma.

Paberit leidis, et arstid olid oma asja ajanud õigesti ning õiglaselt; see oli nende amet ja kohus, tal polnud neile midagi ette heita. Mis ta ise oma asjast arvas, on juba teada. Maailmas valitses endist viisi imeline tasakaal.

Vahest veel niipalju, et üldiselt ei teata tänini kuigi täpselt, kuidas, millal ja millest haigestub inimene skisofreeniasse. Kas poleks insener Enn Paberiti juhtumi põhjal sobilik oletada, et mõnel harval korral võib see juhtuda lihtsalt inimlikust igatsusest maksimaalse korraldatuse, mingi ülima täiuslikkuse järele?